

Vásárhelyi LÁTÓHATÁR

HELYISMERETI — IRODALMI — MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT • II. évf. • 5. sz. • 2011/1. Ára: 420 Ft

A TARTALOMBÓL

BERECZNÉ LÁZÁR NÓRA

Húsvéti köszöntő gondolatok

HAJDU GÉZA

Mozaikok Bibó Lajos életéből

KORODY-PAKU ISTVÁN

Liszt Ferenc nyomán Genfben

GAZDÁSZ HAGYOMÁNYOK

- Sárgulás
- Szent György-nap

NAGY IMRE

Perben a mulandósággal
— Samu Katalin —

GAÁL GYÖRGYI

Bebalzsamozott pillanatok

KOVÁCS SZABINA

- Förfeteg
- Húsvét

BERECZNÉ LÁZÁR NÓRA
HÚSVÉTI HÍMES TOJÁSOK
FOTÓ: ALGYÓI TÁJHÁZ

CÍMOLDALON

SAMU KATALIN: JÁTSZÓ MACKÓK - FOTÓ: HDK

„Aki nem ír piros tojást, annak hite sincsen”

Csángó közmondás

Húsvéti köszöntő gondolatok

dédnagyamám, Sallai Jánosné Kristó Rozália emlékére

A húsvéti ünnepkör mindannyiunk számára mást és mást jelent. Nekem a Titkok Titkát rejtő varázslatos tulipántos láda.

Varázslat, hiszen a tojásírás szakrális és világtéremtő egységére mutat rá. Képzés szintű valóságidézés, a kozmosz, az isteni jelenvalóság fényével átítatott teremtett világ megidézése és újratemtése. A tojásíró egyszeri és megismételhetetlen alkotása egyszerre termékenységvarázslás, világunk újratemtése, rontáshárítás, gyógyítás, dologtiltás, a közösséget óvó-védő szent tevékenység.

A Fájdalom: a keresztalál fájdalom, az Anya gyásza, a személyes hit fájdalom, vagy a tojásíró asszony állandó hasogató-görnyedő hátfájása. Az „ekevasas”, „gerblyés” vagy „fűsüs” minta a földművelést, a paraszti lét nehézségeit, a szegénységet hirdeti.

A Hit: archaikus, kereszténység előtti atavisztikus félelmek, babonák és népi hiedelmek finom tükröződése, a samanisztikus Őstojás Világegésze, majd a ráépülő kereszténység szeretet-filozófiája. A Feltámadás lehetősége, az örök visszatérés eliade-i mítosza. A világ és a morális értékek körforgása és megújulása.

A Remény: az Isteni csodában, az Alkotás és a Művészet tiszta és egyszerű szépségében, erejében.

A Szeretet: önmagunk és közösségünk tisztelete. A „kégyós”, a „békás”, a „tulipántos-gyöngyvirágos”, a „tölgves” vagy a „fenyőágas” minta hirdeti az önzetlen szerelmet és odaadást, a természet szeretetét és örök megújulását.

A Megtartó erő: a közösség ereje, egymás tisztelete. A tojásírók rendezett mintakincse archetipikus szimbólumokat megjelenítő értelemmel bírt, melyet az egész közösség értett és félt.

A Tökéletesség: Gyimesbükkön szándékosan hibát vétének a tojáson, figyelemzetlenül az emberi tökéletlenségre, „*hogy csak az Jóisten teremthet tökéletest.*”

A Színszimbolika: az élénk vér pirosa és az alvadt vér bordója hirdeti Krisztus keresztfáról lecseppenő vérért, a születés és szülés fájdalmát. A fekete a halál, a gyász, a temetés és a feltámadás színe. A fehér az örök lelki tisztaság, az ártatlanság, az igazság és a jóság képviselője. A zöld a folyton megújuló természet csodája.

A Szabadság: a tojásírók szimbólumrendszere a mindenkor hatalom és a képzőművészeti irányzatok ellenére megtartotta a népi lélek tiszta egyszerűségét, lelki és alkotói szabadságát.

„*Húsvétkor a halottaknak piros tojást, bort, kalácsot vittünk a temetőbe*” - A halottkultusz a temetkezési szokások szerves része volt. Az első, X. századból származó viaszlevonános mésztójást Lengyelországban találták, az első karcolt avar-hun kori tojástöröredéket pedig Móra Ferenc tárta fel Kiszombornál - intésül az „*égi létrára*”, a „*halott lelkének utolsó útjára*”.

A Feltámadás: a „*kokastaréjos*” minta hirdeti a *Fény*, a *Megvilágosodás* eljövételét és a *Megbocsátást*: hárompataki rítus volt, hogy aki Húsvétkor halt meg, piros tojással a kezében temették: „*mert ha azt megmutatja a vámnál az ördögnek, bántatlan átengedik, minden bűne megbocsáttatik.*”

A Figyelmeztetés: a mára elfeledett berzsény pirosára, a fiatalok felé fordulás kötelezettségére. Arra, hogy a ránk mért idő terhét hogyan viseljük, a benne rejlő értékeket és lehetőségeket miként éljük meg. Figyelmeztetés a pótolhatatlan közös veszteségre: az örökre elveszett tojásmintákra és a hozzájuk kapcsolódó ősi babonák, hiedelemrendszer elfeledésére. A gyimesközéplaki „*veszettutas*”, „*vétött utas*” minta a csángó népi hiedelemvilág szerint az utavesztett, kesze-kusza, céltalan élet, az önmagába visszatérő vonal az útját kereső, de hitehagyott ember és társadalom jelképe. Öngyilkosok, a közösségen kívül rekedt, rossz emberek kapták. A „*talált utas*” minta viszont tiszta, egyszeri és megismételhetetlen, eredményes, az útján haladó ember győzelmét hirdette. A választás szabadsága és a változtatás bátorsága mindannyiunk számára adott: az elvétett úton bukácsolunk magányosan, vagy közösen szeretetben és igazságosan haladunk végig rajta.

Albert Einstein, az univerzum legbátrabb utazójának gondolatával búcsúzó: „*Csak kétféleképpen élheted az életed. Egyfelől, hogy nincsenek csodák. Másfelől úgy, hogy minden csodálatos.*”

Bereczné Lázár Nóra

Hímestojás-festő népi iparművész, a Népművészet Ifjú Mestere

Tartalom

Bereczné Lázár Nóra	
Húsvéti köszöntő gondolatok	3
Rosztóczyné Kenéz Julianna	
Rákóczi szabadságharca és vásárhelyi vonatkozásai	4
Borus Gábor	
Honvédállítás Hódmezővásárhelyen 1848/49-ben	5
Korody-Paku István	
Liszt Ferenc nyomán Genfben	6
Fenyvesi Félix Lajos	
Bibó Lajos ébresztése	10
Hajdu Géza	
Mozaikok Bibó Lajos életéből	11
Gazdász hagyományok a Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Karán	14
Mónus Ottó	
Vásárhely kőfala	17
Kovács László	
Vendég voltam Greguséknál	18
Berényi Károly	
Hazulról haza	19
Németh E. Rebeka	
Akár én is lehettem volna...	20
Kovács Szabina	
A fõrgeteg	
Húsvét	21
Kovács István	
Forrai Soma a magyar gyorsírás úttörője	22
Petróczi Éva	
Akinek Hódmezővásárhely a Wittenbergje	22
Fenyvesi Félix Lajos	
Ótemplomi zsoltár	
Alkony a sötét hegytetőn	22
Nagy Bertilla	
A mindenható erő láttatása	23
Szuromi Pál	
Duális tömörséggel	24
Szabó Pál	
Szuromi Pálhoz	25
Csányi Viktor	
Tulajdonlás és fémdetektoros vizsgálatok	26
Bodó Péter	
A kaszinó	27
Moldvai Sándor - Sonkoly Tibor	
Egy mecénás és egy festő találkozása	28
Nagy Imre	
Perben a mulandósággal	
Samu Katalin (1934-2011)	29
Gaal Györgyi	
Bebalzsamozott pillanatok	30
GALÉRIA	
Samu Katalin: Játzó mackók	1
Bereczné Lázár Nóra: Húsvéti hímes tojások	2
Gaal Györgyi: Négy évszak	31
Sonkoly Tibor	
Mária mennybehívása - Jézus feltámadása	32

E SZÁMUNK TÁMOGATÓJA

Czirbusz Piroska Emlékére a
Hódmezővásárhelyi Művészetekért
Közalapítvány

Vásárhelyi **LÁTÓHATÁR**
Megrendelhető:

1.200,-Ft/év + postaköltség

☎ 06 20 280 2529, e-mail: benakk@gmail.com

RÁKÓCZI SZABADSÁGHARCA ÉS VÁSÁRHELYI VONATKOZÁSAI

A fejedelem emigrációja és hazatérése

„Hazámba vágyom,
Duna - Tisza partja vár,
Szebb ott az álom,
Szebben dalol a madár.”

(Kacsóh Pongrác: *Rákóczi megtérése, 1906.*)

2010. április 8-án múlt 275 éve, hogy a magyar szabadságeszme vezérlő csillaga, II. Rákóczi Ferenc Rodostóban eltávozott az élők sorából.

A százhetvenedik évforduló tájkán időről-időre hangsúlyosan vetődött fel a hazai földben való újratemetés gondolata, azonban az 1905-ös esztendő nem kedvezett az esemény lebonyolításának. Az uralkodó és a nemzet között kiéleződött ellentét alkotmányos válságban csúcsosodott ki. Csak a politikai válság rendeződése után, a 1906-os év második felében helyezték a fejedelmet és bujdosó társait magyar földön végső nyugalomra. 1904. április 18-án Ferenc József a következő leiratot intézte Tisza István miniszterelnökhöz.

„A magyar történelem kiváló alakjai közül egyedül II. Rákóczi Ferenc hamvai nyugosznak idegen földben, s e hamvaknak hazaszállítása a nemzetnek ismételt közhaját képezi. Hála légyen érte az isteni gondviselésnek: azok az ellentétek és félreértések, amelyek súlyosan neheztedek elődeinkre hosszú századokon át, ma már egy végkép letűnt korszak történelmi emlékeit képezik. Király és nemzet kölcsönös bizalma és az alkotmány visszaállított békes uralma megteremtették a trón és nemzet közötti egyesült munkásság alapfeltételét képező összhangot. Keserőség nélkül gondolhatunk tehát vissza mindannyian a mögöttünk álló borús korszakra, s a király és nemzet egyesült kegyelete keresheti fel mindazok emlékezetét, kiknek vezető szerep jutott a letűnt küzdelmekben. Ennélfogva utasítom, hogy II. Rákóczi Ferenc hamvai hazaszállításának kérdésével foglalkozzék és erre vonatkozó javaslatait elvárom.”

1906. október 20-án az Országgyűlés külön törvénnyel törölte el az 1715. évi 49. Tc.-et, amely örökös száműzetésre és vagyonelkobzásra ítélte a fegyveres felkelés főbb vezetőit, azokat, akik nem tettek hűségesküát a császárra. Ugyanekkor különböző bizottság utazott Konstantinápolyba a hazaszállítás megszervezése ügyében. 27-én lépett magyar földre a temetési menet Orsovánál, ahol ünnepélyesen fogadta az odautazott kormányküldöttség. A környező városok küldöttségei mindjárt csatlakoztak is a kísérezhez. A Bánáton keresztül, Lugos - Temesvár - Szeged - Budapest volt az útirány. Városunk ottárgi küldöttsége élén Juhász Mihály polgármesterrel Szegeden foglalta el helyét a kísérez menetben. Az ország lakosságának ünnepelése mellett rohadtak le kegyeletüket az érdeklődők: II. Rákóczi Ferenc, Zrínyi Ilona, Rákóczi József a fejedelem fia, Bercsényi Miklós és neje Csáki Krisztina, Eszterházy Antal, Thököly Imre és Sibrik Miklós előtt. 28-án éjjel szállították tovább a hamvakat Kassára, ahol pompás külsőségek mellett helyezték őket végső nyughelyükre. Thököly Imrét a kismárki evangélikus templomban helyezték örök nyugalomra.

Külön jelentőséggel bírt ez az esemény városunk életében, mivel Károlyi Sándor előtt Bercsényi Miklós volt Vásárhely hűbérura. Marosszéki Bercsényi Miklós osztályegység útján kapta meg Vásárhelyt 1652-ben. Fia ifjú Bercsényi Miklós, apjával együtt harcolt a törökök ellen több helyütt az országban több éven keresztül. Részt vettek Buda visszafoglalásában 1686-ban, majd két hónap múlva a szegedi vár ostromában, ahol ifj. Bercsényi Miklós olyan vitézül harcolt, hogy I. Lipót várkapitánnyá nevezte ki és számára grófi címet adományozott. Így október 27-én, tehát a hazaszállítás napján díszközgyűlést tartottak, ahol tudós helytörténetírónk, Szeremlei Sámuel mondott ünnepi beszédet. Ekkor neveztek el a Csalogány utcát Bercsényiről, Tornyai Jánossal pedig megfestették Bercsényi egészalakos portréját, amely ma is látható a városházán. Idézzük fel Szeremlei Sámuel beszédének nyomán Rákóczi szabadságharcának főbb mozzanatait, benne a Vásárhelyt érintő eseményeket.

Az 1699. évi karlócai békekötéssel befejezett tényre vált a török kiűzése Magyarország területéről. Az alkotmányos rend helyreállítása azonban nem következett be, az ország lakosságának korábbi sérelmei újból a felszínre kerültek. I. Lipót császár kijelentette, azzal, hogy a Habsburg-ház őrzi ki a törököket magyar földről, alkotmányunk hatálya meg is szűnt, s az országot így a tartományok közé sorolja be. Karaffa tábornokot nevezte ki a Bécsben székelő kormány élére.

A nemességet súlyos hátrányok érték, mivel csak azok foglalhatták el korábbi hűbérbirtokaikat, akik igazolni tudták jogosultságukat. A török dúlások miatt a levéltárak nagy része megsemmisült, ezért csak kevesen tudták oklevelekkel bizonyítani igazukat. Az adóterhek alatt nyögő jobbágyok, akik nem sokkal korábban sokszor háromfelé is adóztak, terhelhetőségük végső határához érkeztek el. Széles rétegek számára vált a pusztá lét elviselhetetlenné, akik a haza megmentőjét Rákóczi Ferencben vélték megtalálni. Rákóczi egyik uradalma a Bercsényiével volt határos Lengyelországban. A két főúr sokszor együtt kesergett a haza megromlott állapotán.

A spanyol örökösödési háború miatt meggyengült a Habsburg-ház, hadereje le volt kötve. Eljött tehát az alkalmas idő a cselekvésre. XIV. Lajos francia király, aki szembekerült az osztrákokkal, segítséget ígért Rákócziinak. Levélváltásukat azonban elárulták, Rákóczi így a bécsújhegyi börtönbe került, ahonnan sikerült megszöknie. Lengyelországba menekült, innen tört be Magyarországra és szőlította föl népét a fölkelésre. Cum Deo pro Patria et Libertate - bontotta ki zászlóit, mely alá gyülekeztek Esze Tamás jobbágyai, a vármegyék és városok csapatai. Rövid idő alatt sikerült elfoglalniuk az ország jelentős részét. Az 1705-ös szécsényi országgyűlésen vezérlő fejedelemmé választották, ahol igazságát szolgáltatott az addig üldözött protestánsoknak. Az ónodi országgyűlésen pedig kimondták a Habsburg-ház trónfosztását. „Eb ura fakó, mától fogva József nem királyunk” - kiáltott fel Bercsényi, s nagyhatású beszédet tartott a szabadság és a magyar haza mellett. Ezzel azonban lehetetlenné váltak a békeegyezség feltételei, s ezért lassanként a royalista főúrak elpártoltak a fejedelem

mellől. XIV. Lajos szerencsecsillaga is leáldozott, békekötésre kényszerült a Habsburgokkal. József, az új király helyreállította országunk alkotmányos rendjét. Rákóczi megmaradt eredeti álláspontja mellett, bízott a közeli jobb szerencsében, majd a fővezéri teendőket Károlyi Sándorra ruházta át, aki a majtényi síkon letette a fegyvert. Ezután pedig megkötötte a szatmári békét. A bujdosókat a török szultán fogadta be, Rodostóban telepedhettek le, ahol évdíjból tarthatták fenn magukat.

Városunk abban a régi mozgalmas időkben egy ideig a török birodalomhoz tartozott. Itt biztonságban voltak ugyan a vallási üldözésektől és fosztogatásoktól: csak úgy tarthatták fent magukat, ha a hadviselő felekhez egyaránt adóztak. A császári katonaság és a végházak rablócsapatainak dúlása olyan mértékűek voltak, hogy elnéptelenedett teljesen a Tisza-Maros köze egészen Nagyváradig. Elődeink el is menekültek innen, s hét évig üresen hagyták városunk falait. Mikor pedig visszatértek, már készülöben volt Rákóczi forradalma. Amikor pedig kitudódtak a felkelés terve, Vásárhelyt, Bercsényi örökös városát a császár átadta Schlik Lipót császári tábornoknak. Am ez a lakosság figyelmen kívül hagyta, és Bercsényi fővezér felhívására a felkéréshez csatlakozott. A helyben maradtoknak ekkor szembe kellett nézniük a szerbek kegyetlenkedéseivel, akik a Duna-Tisza közének mentén mindent elpusztítottak, föl egészen Ceglédig. Városunk csak úgy maradt ki ebből az irtóhadjáratból, hogy Rákóczi Vásárhely alá rendelte Károlyi Sándort és Bottyán generálist. Bottyán csapatai élén visszaverte a szerbek támadásait. A szabadságharc után városunk Károlyi Sándor hűbérbirtoka lett.

Visszatérve a száműzöttekhez: a megelőző évek, évtizedek történéseit ismerve, a bujdosók méltán reménykedhettek abban, hogy hamarosan újabb háború következik, amelyben fegyvert foghatnak a régi ellenség ellen. Addig is megpróbálták életüket a legcél-szerűbben berendezni. A közös étkezéseket, amelyre dobszó hívta őket, valamint az imádkozás idejét gyakori séta, néha vadászat, fürdőzés és egymás látogatása élénkítette fel. A nap javarészeiben azonban maguk határozták meg, mivel is töltik el az idejüket. A fejedelem délelőtt írogatott és olvasott, délután pedig a műhelyben sztalos munkákat végzett. A Porta 24 házat bérelt számukra. Az emigránsok egész utcát foglaltak el. Rákóczi és Bercsényi viszonylag kényelmes körülmények között tölthette napjait. Magát az utcát a *Magyarok utcájának* nevezik ma is, amely idegenforgalmi látványosság, a magyar turisták zarándokhelye. Lassan, de sajnos biztosan fogyott a kis csapat. Előbb Bercsényi halt meg, majd 1735-ben maga a fejedelem. Utolsóan maradt Rákóczi hűséges titkára és krónikása Mikes Kelemen, aki 1761-ben zárta le örökre a szemeit.

Végezetül álljon itt egy strofa Lévy József verséből, ami kifejezi a bujdosó magánnyosságát.

„Egyedül hallgatom tenger mormolását,
Tenger habja felett futó szél zúgását,
Egyedül, egyedül
A bujdosók közül
Nagy Törökországban”

Rosztóczyné Kenéz Julianna

HONVÉDÁLLÍTÁS HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN 1848/49-BEN

Az alábbi írás egy nagyobb terjedelmű tanulmány összegzése, melyet a Németh László Városi Könyvtár helyismereti munkatársa állított össze.

Az 1848. május 15-ei minisztertanács ülésén határozat született többek között egy tízezer főből álló rendes (mobilis) nemzetőrség felállításáról, mely szerint „minden abban önkéntesen résztvenni kívánó egyéneket” felszólítottak „a királyi trón, haza és alkotmány védelmére”. Az első, szervezett honvéddalállításra Vásárhelyen csak az állandó magyar hadsereg megszervezésekor, szeptemberben került sor, melyet Josip Jelačić szeptember 11-ei betörése idézett elő. A Csongrád, Békés és Bihar vármegyék újoncaiból kiállítandó 30. zászlóalj gyülekezési helye Hódmezővásárhely lett. A város, a miniszterelnöki leiratnak megfelelően, hozzájárult a megfelelő számú honvéd sorozásához, mely Szeged kivételével Csongrád megyéből 1617 fő újonc kiállítását tette kötelezővé, úgy, hogy minden település 127 fő után 2 újoncot volt köteles adni. Ebből a létszámból, az akkor 39549 lakosú Hódmezővásárhelynek 565 főt kellett adnia sorshúzás útján, a 19-22 éves korosztályból. Bár a négy évre beálló, a szolgálatra alkalmas honvédeknek a rendelet szerint 20 forint „foglaló pénz” járt volna, azonban a város szeptember 18-án 40 forintot szavazott meg a beállónak úgy, hogy akit orvosilag alkalmasnak találtak, annak kezébe azonnal 10 forint, továbbá „harmincz pengő forint pedig katonáskodásának bevégezése után fizetődik ki”. A toborzás azonban e feltételekkel nem hozta meg a várt eredményt, ezért a szeptember 24-ei tanácsülésen a megajánlott 40 forint helyett 100 forint megfizetéséről döntöttek. Bár ennek már kézzelfogható eredménye lett, de a város még mindig nem állíthatott egyetlen katonát sem, ugyanis a szeptember 29-ei tanácsülési határozat szerint: a „...besorozott mintegy 70 honvéd Szeged városába szállítván, a főispán úr a nekik ígért fejenkénti 100 forint díjt sokallta, visszaküldetve be nem vétett. Ennek következtében, nehogy azon honvédek katonákká lévén más úton, hazajöveteliük után a 100 forintot s egyéb megajánlott kedvezéseket követeljék a városon, azon 100 pengő forintból álló ajánlat visszahuzatván, érvénytelennek nyilvánítatik...”. Az újabb eredménytelen újoncozást másnap, szeptember 30-án népgyűlés követte, melyen a főispáni kifogást a város figyelmen kívül hagyva, „...nem lévén senki, ki azt sokallotta és nyugodtan el nem fogadta volna”, a fent meghatározott, ugyanazon feltételek szerint 201 legény esküdt fel a haza szolgálatára. (kép)

A szeptemberi horvát támadás a honvédszázaljak felállítására mellett az általános népfelkelés megszervezését is szükségessé tette. Kossuth Lajos toborzóútra indult az Alföldre. Az út egyik állomása Hódmezővásárhely volt, ahová 1848. október 3-án érkezett. A zuhogó esőben 20000 ember hallgatta meg lelkesítő szónoklatát, és esküdt fel a haza védelmére. A népfelkelés azonban nem a reguláris haderő létszámát növelte, sokkal inkább politikai célja volt: fokozta az emberek lelkesedését, éltette a reményt,

hitet adott. Mindazonáltal Kossuth látogatása közvetlenül nem növelte a vásárhelyi honvédek számát.

A megyei számvevő 1848. december 31-ei kimutatása szerint Csongrád megye (Szeged nélkül) a rá eső 1617 honvédet kiállította, melynek több mint egyharmadát, 565 főt (valójában 11 emberrel többet) Vásárhely adta, akiknek túlnyomó részét az itt megalakult 30. honvédszázalaj állományába osztották be.

1849. április 24-én, Kossuth törvényjavaslatát elfogadva, az országgyűlés újabb 50000 újonc kiállításáról hozott döntést. Csongrád megyét (Szeged kivételével) 405 honvéd kiállítására kötelezték, melyből Vásárhelyre 142 katona jutott. Ugyanakkor a város, ezen kötelezettségén túl, a függetlenség kikiáltásának megünneplésére készülve, még az április végén tartott tanácsülésen „[...] a reá eső illetőségen felül 100 honvéd kiállítását” határozta el. A toborzás két hete alatt a tanács nemcsak hogy megengedte, de a törvény értelmében szorgalmazta a helyettesítést, és a négy évre beállónak 100 forintot, vagy 1 hold földet és 20 forintot ígért. A nemzeti ünnepé nyilvánított Függetlenségi nyilatkozat kihirdetésére 1849. május 8-án került sor városunkban. A városháza előtt összegyűlt tömegnek a jegyzők felolvasták és magyarázták a Függetlenségi nyilatkozatot, a tömeg ezután istentiszteleten vett részt, majd a vásártérre vonult. A zsúfolásig megtelt téren népi ünnepély kezdődött, ahol - a határozatnak megfelelően - az ünnep emlékére megajánlották a 100 honvédet, és a teret Szabadság térnek nevezték el.

A Szentesi Levéltárban őrzött Csongrád Megye Cs. Kir. Megyehatóságának irataiból előkerült listák alapján megállapíthatjuk, hogy a 142 honvédet 1849. június 14-éig, a további 100 honvédet (valójában 91 főt) július 19-éig a város előteremtette. Vásárhely megtette azt, amit megkövetelt a haza.

A kormány az áprilisban megszavazott 50000 újonc egy részét a veszteség pótlására, a másik, nagyobbik (30000 ember) részét pedig új honvédszáz-

aljak alakítására rendelte. Ennek értelmében Hódmezővásárhelyen a meglévő újonctelep mellé egy „gyalogi tartalék telep” létrehozására adtak utasítást. Ekkor alakult meg Vásárhelyen a 102. honvédszázalaj, ahová a nyáron toborzott vásárhelyi honvédek is szép számmal kerültek. Ugyanakkor, Reizner János szerint, a Szegeden alakult 103. zászlóalj a szegedi újoncokon kívül „szabadkai, vásárhelyi és a felsőtorontáli” honvédekkel is feltöltetett, akik (a szegedi 103. és a vásárhelyi 102. zászlóalj) az első tartalék hadtest részei lettek. 1849. július végén, augusztus elején, a szabadságharc végnapjaiban, a Pestről Szegedre, majd Aradra költöző kormány, illetve Kossuth még egy 30000 fős tartalék sereg felállításán fáradozott. Ennek eredményeként egy sor zászlóalj alakult meg a Tiszán inneni területeken, köztük a 132. és a 133. Szegeden a hódmezővásárhelyi újonctelep honvédeiből, a 137-es Vásárhelyen, a kolozsvári és marosszéki őrseregéből. Az utolsó pillanatig folyó újoncozás eredményeként a honvédsereg létszáma elérte a legmagasabb, 170000 fős létszámot, de ezen alakulatok színvonala, felszereltsége már nem volt hasonlítható a korábbiakhoz. A szabadságharc a város számára augusztus 3-án befejeződött, Franz Schlik császári és királyi altábornagy seregével bevonult a városba.

A levéltári források adatait összegezve megállapítjuk, hogy Vásárhely valamivel több mint 800 honvédet állított ki a szabadságharc ideje alatt. A 19-22 éves korukban járó honvédek túlnyomó többsége földdel nem rendelkező parasztember, „földművelő” volt. A felekezeti összetételt, valamint a vásárhelyiek és vidékiek arányát vizsgálva a honvédek 85%-a hódmezővásárhelyi, az összlétszámot tekintve 67%-a református, 25%-a katolikus, 3,1%-a görögkeleti, 2,8%-a evangélikus és 1,1%-a izraelita volt.

Borus Gábor

Né 40		szám	Né 5	
Leisenorhy Péter	" n k e n t "	8.	Németh József	
Palambo József		9.	Doró Sándor	
Takács Albert		10.	Katona Pál	
Varró Mihály		11.	Mihály Terence	
Virály Mihály		12.	Vao Albert	
Likács Mihály József		13.	Olav Márton	
Seller Jovan		14.	Kécsai Sándor	

Részlet az 1848. szeptember 30-i népgyűlési toborzási jegyzőkönyvből

(Forrás: NLVK Helyismereti Gyűjtemény)

LISZT FERENC NYOMÁN GENFBN

Liszt Ferenc (1811-1886) a 19. század egyik legkiválóbb zeneszerzője és zongoraművésze, akire ez évben számos rendezvényen emlékeznek. Dr. Korody-Paku István, jelenleg Lichtensteinben élő zongoraművész kutatásának köszönhetően ismerkedhetünk meg Liszt Ferenc Genfben töltött pedagógusi tevékenységével, amikor a Genfi Konzervatórium professzoraként tanított és egy közkedvelt Liszt-portré történetével, melynek részleteiről elsőként szülőföldje, Hódmezővásárhely olvasói tájékozódhatnak.

Háromas céllal utaztam Genfbe: elsősorban azért, hogy felkeressem az ottani konzervatóriumot, ahol a fiatal Liszt egy szemeszter erejéig, mint az intézet rendes professzora tanított. [1. Liszt genfi tartózkodásához lásd: Alan Walker, Liszt Ferenc I. *A virtuóz évek* (1811-1847), Zeneműkiadó, Bp., 1986, 225-246 p., valamint németül *Serge Gut*, Franz Liszt, Studiopunkt, Sinzig 2009, 49-53 p. és franciául Robert Bory, *Une retraite romantique en Suisse. Liszt et la Comtesse d'Agoult*, 2. bőv.kiad., Spes, Lausanne 1930, 23-81 p.] Másod és harmadszorban pedig azért, hogy megkeressem a városban a zeneszerző egykori lakóházát, valamint, hogy fényt derítsek egy genfi illetőségű festőnő munkásságára, aki a fiatal Lisztről portrét készített.

A mai konzervatórium épületében Liszt nem taníthatott, mert az Le Sueur tervei szerint csak 1857-58-ban épült, [2. Knaurs Kulturführer, Schweiz, Ex Libris, Zürich 1982, 157 p.] Liszt pedig pedagógiai munkáját 1835-ben kezdte a városban. Az ekkor megnyitott Genfi Konzervatórium tanítási termeit a Szt. Pierre Kaszinóban rendezték be. [3. Bory id.m., 45 p.]

Amint beléptem a konzervatóriumba, rögtön a Tanulmányi Osztályra kerültem, melynek falán nagy olajportré függött: Ary Scheffer festménye a könyöklő fiatal Lisztről. [4. A festőről: *Művészeti Lexi-*

kon IV., Akadémiai Kiadó, Budapest 1884, 233 p. A kép fekete-fehér reprodukciója: Walker id.m., 2. és Bory id.m., 4 p.] A kép azonnal emlékezetembe idézte Scheffer 1835-ben készült másik portréját, mely a weimari Liszt házban található és reprodukciója az egykori NDK-beli kiadványt borítja. [5. Hedwig Weilguny- Willy Handrick, Franz Liszt, 6. kiad., VEB Deutscher Verlag für Musik, Leipzig 1980, 53 p.]

A Tanulmányi Osztályról az intézet könyvtárába jutva megkaptam Liszt Ferenc genfi tanítványainak névsorát, a mester valószínűleg vizsgákkal kapcsolatos megjegyzéseivel, amit itt a könyvtár szíves engedélyével faksimile [6. Classe de Piano, Dames, 9 Novembre 1835, Conservatoire Genève, R 128 p. A borítóval együtt 26 darab A3-as oldal, hatalmas üres felületekkel, melyeket itt kihagytam.] közlök. A tizenkét női tanítvány közül Marthe Veillard a tanítást megkezdően egy hónapon belül távozott. A kézirat átírásában meghagytam teljes egészében az eredeti szöveget, melyben apró, de jelentéktelen helyesírási elnézések vannak. Walker *Liszt* könyvének magyar fordításában négy növendékről (Demelleyer, Gambini, Raffard és Milliquet) van jellemzés, ezeket a kimaradt kis kiegészítésekkel átvettem.

BRAND MARIE

Excellent travail. Bon toucher; quoiqu' un peu lourd – progrès remarquables depuis le commencement du cours –

Kitűnő munka. Jó billentés; habár kissé nehézkes – jelentős fejlődés a tanítás megkezdése óta –

CALAME AMÉLIE

Jolis doigts; travail assidu et très soigné; presque trop progrès sensible depuis 3 mois. Capable d'enseigner.

Szép ujjak; szorgalmas és nagyon gondos munka; 3 hónapja érezhető fejlődés. Tanárként alkalmazható.

COUNIS SESTIÉ, LUCILE

2de Classe – assez peu avancée mais zélé. Bonnes dispositions

2. osztály – csekély a fejlődés, de szorgalmas. Jó adottságok

DARIES LOUISE

Etude parfaite; - très bonnes dispositions. Jeu net. Bonne qualité de son – excellente tenue. Capable d'enseigner

Kiváló előmenetel; – nagyon jó adottságok. Tiszta előadás. Jó minőségű hangzás – kitűnő tartás. Tanárként alkalmazható.

Brand Marie

Excellent travail. Bon toucher; quoiqu' un peu lourd – progrès remarquables depuis le commencement du cours –

Mme

Calame Amélie

Jolis doigts; travail assidu et très soigné; presque trop progrès sensible depuis 3 mois. Capable d'enseigner.

Mme

Counis Sestie Lucile

2de Classe – assez peu avancée mais zélé. Bonnes dispositions

Mme

Daries Louise

Etude parfaite; - très bonnes dispositions. Jeu net. Bonne qualité de son – excellente tenue. Capable d'enseigner

Mmes Demelleyer Marie

Méthode vicieuse (si Méthode il y a) zèle extrême.
Dispositions médiocres. Grimaces et contorsions.

Gloire à Dieu Dans le ciel et paix aux
hommes de bonne volonté.

Mmes

Gambini Jenny

Beaux yeux!

Mmes

Moyne Susanne.

2e Classe -

Arriérée, mais fort zélée -
cette jeune personne a été mal
enseignée jusqu'ici - elle aurait
besoin (ainsi que Mesdames Counis, ~~Moyne~~
Gambini, Wallner) d'un travail
préparatoire d'Exercices. Ce travail
devra aussi être fait par la Classe
de Mr Wolff -

Rafferd Julie

Sentiment musical très remarquable.
Très petites mains. Exécution ~~très~~ brillante.
Aptitude peu ordinaire -

Mmes

Turretini Necker, Albertine

Sentiment musical -
travail très satisfaisant.
etc etc etc -

Mmes

Villard Marthe.

partie pour Milan, dans le mois de Décembre.

DEMELLEYER MARIE

Méthode vicieuse - (si Méthode il y a) zèle extrême.
Dispositions médiocres. Grimaces et contorsions. Gloire à
Dieu Dans le ciel et paix aux hommes de bonne volonté.

Elvetemült technika - (ha egyáltalán technikáról lehet be-
szélni) nagy buzgalom, de csekély tehetség. Grimaszok és fin-
torok.

Dicsőség a Magasságban Istennek és Békesség Minden Jóaka-
ratú Embernek.

GAMBINI JENNY

Beaux yeux!

Szép szemek!

MOYNE SUSANNE

2de Classe -Arriérée ; mais fort zélé- Cette jeune personne
a été mal enseignée jusqu' ici - elle aurait besoin (ainsi que
Mesdames Counis, Gambini, Wallner) d'un travail préparatoire
d'Exercices. Ce même travail devra aussi être fait par la Classe
de M Wolff -

2. osztály - Hiányosságai vannak; de nagyon igyekvő -
Ezt a fiatal személyt nagyon rosszul tanították - szüksége
van (akárcsak Counis, Gambini, Wallner kisasszonyoknak is)
előkészítő tanulmányokra. Ugyanilyen munkát kell elvégezni
Wolff úr osztályában is -

RAFFERD JULIE

Sentiment musical très remarquable. Très petites mains.
Execution brillante. Aptitude peu ordinaire -

Figyelemreméltó zenei érzék. Nagyon apró kezek. Briliáns
előadás. Az átlagosnál jobb képesség -

TURRETINI NECKER, ALBERTINE

Sentiment musical - travail très satisfaisant etc etc etc -

Van zenei érzéke - nagyon megfelelő munka stb. stb. stb.

VEILLARD MARTHE

[nem Liszt kezétől] Décembre hónapban Milánóba távo-
zott.

partie pour Milan, dans le mois de Décembre.

N^{me}

Wallner, Joséphine

molle, flasque et paresseuse
facilité pour déchiffrer -
Molle pour ~~par~~ l'étude
peu d'avenir - a moins
d'un travail forcé.

N^{me}

Milliquet Ida

Sur numéraire auditeur de la classe de Mr Liszt
Artiste Genevois -
flasque et médiocre -
assez bons doigts; assez bonne tenue
au piano; assez d'assez qui
ne valent pas grand chose
au total.

A tanítás Liszt osztályában 1835. november 9-én, hétfőn kezdődött [7. Bory id.m., 45 p.] és nyilvános vizsgákkal 1836. április 20-körül végződhetett, mert a *le Fédéral* nevű napilap április 22-én számolt be a zongora vizsgákról. [8. Bory id.m., 48 p.] Liszt a genfi szemeszter alatt zongora módszertan könyvön is dolgozott, megírásában előre is haladt, de kiadásából mégsem lett semmi. Pedagógiai szempontból összegezhetjük, hogy Liszt nagyon fontosnak tartotta a zongorázásnál a helyes testtartást. A muzikalitás fejlesztésére, a helyes billentésre, így a megfelelő hangképzésre igencsak minden zongoratanár ügyel, de a helyes testtartásra, a zongorától való megfelelő távolság megtartására már kevésbé. Liszt megjegyzései ebből a szempontból is jelentősek. Legnagyobb elismerést pedig azon növendékei kapták, akik a mester szerint alkalmasak voltak a tanári teendők elvégzésére is. Némely szarkasztikus megjegyzés ellenére Liszt professzor [9. *A tiszteletbeli professzor* címet valójában megkapta. Lásd az intézet elnökéhez, François Bartholonyhez írott köszönő levelét: Eckhardt Mária, *Liszt Ferenc válogatott levelei* (1824-1861), Zeneműkiadó, Budapest 1989, 43 p.] kritikái jóindulatúak és építő jellegűek. Az előkészítő osztály fontosságát pedig éppen Magyarországon, a Budapesti Zeneakadémián - melynek ő volt az első elnöke - ismerték fel és vezették be.

Liszt és Marie d'Agoult alig több mint egy évet lakott egy kényelmes lakásban a rue Tabazan 1. szám alatt. A házat, mely kis téren áll, könnyű volt Genfben megtalálni: a Reformációs Emlékmű fölötti meredek út pontosan odavezetett. A tér ma Liszt nevével viseli, akárcsak a 36-os busz itteni megállója. Liszték egykori lakásán, a Tabazan és Etienne Dumont sarkán em-

WALLNER JOSÉPHINE

Molle, flasque et paresseuse facilité pour déchiffrer -molle soin dans l'étude peu d'avenir - a moins d'un travail forcé.

Gyenge, erőtlen és lusta laprólolvasási készsége van – tanulmányaiban gondatlan, bizonytalan jövő vár rá – hacsak nem kezd kemény munkába.

MILLIQUET IDA

[nem Liszt kezétől]

Sur numéraire auditeur de la classe de M Liszt

Liszt úr osztályának hallgatói listáján

Artiste Genevois - flasque et médiocre - assez bons doigts; assez bonne tenue au piano; assez d'assez qui ne valent pas grand-chose au total.

Genfi művész – bágyadt és közepszerű – elég jó ujjak; elég jó tartás a zongoránál; elég sok «elég», ami összesen nem sok.

léktábla áll: „Le maitre hongrois François Liszt a sejourne dans cette maison de 1835 a 1836.” Liszt a lakással, annak berendezésével is elégedett volt: „Pompásan berendezkedtünk Genfben - ...” [10. Liszt levele édesanyjához, Genf, 1835, július 28. Eckhardt, id.m., 34 p.] Marie pontos leírást adott a lakásról: „A ház, melynek egyik emeletét béreltük, közel esett a felsővárosi sétányhoz. Ablakomból pompás kilátás nyílt a Jura-hegység sötét tömbjére; később egyik túlnani lejtőjén laktam. ... A szobának, melyben többnyire tartózkodtam, erkélye is volt, onnan szemlélttem nem lankadó ámulattal a csodálatos színjátékot. Szép estéken el-elhallgattam a komoly, szívhez szóló énekszót: bibliai zsoltárok szálltak felém a közeli kápolnából. Egy Érard-zongora, néhány könyv a falipolcon, egy szép alpesi virágkosár - ... A berendezés egyszerű volt és szerény, de jólesett a szemnek, és igazán otthon éreztem magam benne.” [11. Marie d'Agoult, Boldog és boldogtalan éveim Liszt Ferencsel, Palatinus, Budapest 1999, 58 p.]

Az utca névadója, Tabazan, régi genfi, de nem tősgyökeres család. Jó genfi szokás szerint az utcák névtáblái rövid magyarázatot adnak névadójukról: „famille savoyarde originaire de Chili, exerça les fonctions de bourreau.” [12. „Chiléből származó szavojai család, a hóhér mesterséget gyakorolta.”] Természetesen ezek után már nem lepett meg a Tabazanok háza (9-es szám) fölötti cégtábla a hatalmas pallossal. Az 1600-as évektől kezdve nemzedékeken keresztül Genf hóhérai voltak. [13. A családról és a genfi hóhérokról bővebben: <http://archives.tdg.ch/TG/TG/-/article-1988-07-329/les-tabazan--bo...>]

Nancy Merienne: Liszt portré

Afenti képet, melyet a Genfi Konzervatóriumban őriznek, a magyar olvasó a László – Mátéka-féle kötetben találja. [14. László Zsigmond-Mátéka Béla, *Liszt Ferenc élete képekben és dokumentumokban*, Zeneműkiadó, Bp. 1978, 44 p.] A kisméretű, 18,6x12,7 cm krétarajz kontúrjait az alkotó fehér krétával lágyította meg, névvel és dátummal – Nancy Merienne 1836 – látta el. A festőnő életrajzát Valérie Louzier-Gentaz dolgozta fel. [15. Valérie Louzier-Gentaz, Nancy Mérienne (1793–1860), élève de Firmin Massot, portraitiste de George Sand et Franz Liszt, Biblioteca d'arte, Silvana, Milano, 2007.] A kevésbé ismert művész legfontosabb adatai: 1793 júliusában született, a Szt. Gervais templomban keresztelték Genfben, július 24-én. Tanulmányait helyben, Firmin Massot rajziskolájában [16. http://fr.wikipedia.org/wiki/Firmin_Massot] végezte, de megfordult Svájcban másutt is, Franciaországban és Angliában úgyszintén. Tanáráról jeles portrét is készített 1846-ban, amikor az 80-éves volt, [17. Louzier-Gentaz, id.m., 301 p.] talán azért is, mert fiatal korában Massot őt is (ca. 1815-20 körül) megfestette. [18. Louzier-Gentaz, id.m., 299 p.] A Párizsi Szalon katalógusai szerint 1820 és 1849 között rendszeresen kiállított.

Liszt portréja a zeneszerzőt szemből mutatja, ez a Liszt ikonográfiában meglehetősen ritka.

Mottója - az egyik professzora után:

Született: Hódmezővásárhely, 1946.

Hivatása: Zeneművészeti doktor: Doctor of Musical Arts (USA), Zongoratanár (Liechtenstein)

Díjak - elismerések:

Szeged: 1967 Zongoraverseny II. díj;

Cleveland: 1972 Kodály-díj (Hungarian-American Award)

Lima (Ohio): 1977 F fiatal művészek versenye (Young Musicians Competition) I.díj,

Columbus (Ohio): az állami egyetem versenyműves versenye (Concerto Competition of the Ohio State University) I.díj;

Hódmezővásárhely: 1992, Péczely érem

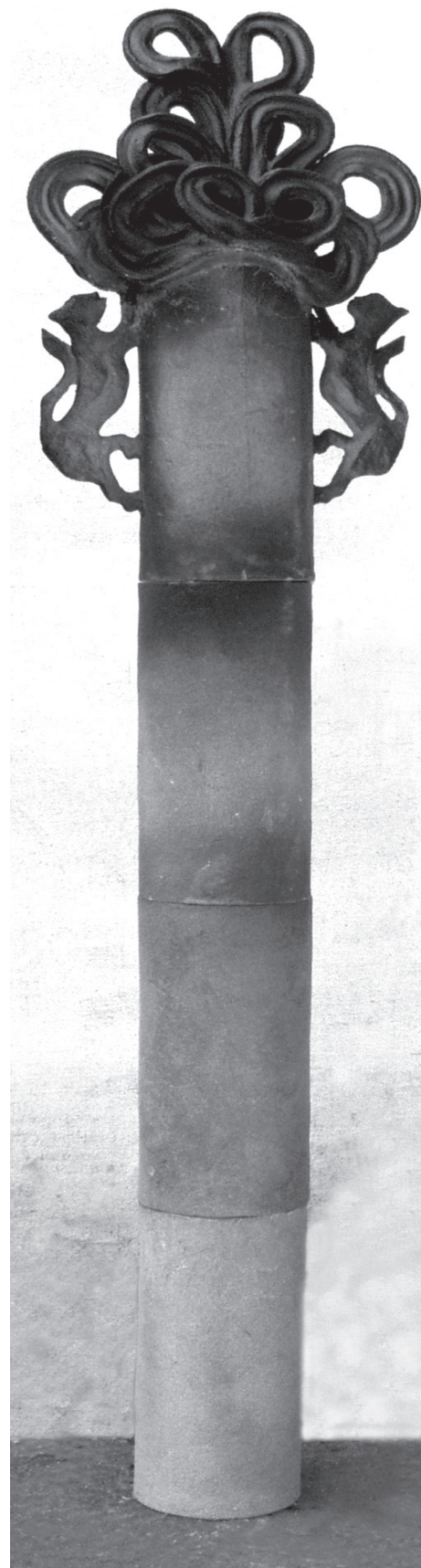
Jobb kezét nyitott szalonkabátjába bújította, bal keze fekvő helyzetben, nagyon vázlatosan ábrázolva. Mutatóujján gyűrű. Ezzel a gyűrűvel kapcsolatban a Liszt növendékként bemutatott Turrini-Neckernél egy vacsora alkalmával annak unokahúga Albertine de la Rive-Necker a következőket jegyezte fel: „... Liszt jó megjelenésű. Szép kezei vannak. Mutatóujján gyűrű, amelyen ezüst halálfej látható, arany alapon. ...” [19. Albertine de la Rive-Necker, Journal, idézi Bory, id.m., 36 p.:” Cologny [nem Köln!], 1836. augusztus 9. ... Liszt est bien mis. Il a des mains charmantes. A l'index il porte une bague, sur laquelle est représentée une tête de mort en argent fond d'or. ...”]

Amikor Liszt 1836 áprilisában Lyonban koncertezett, felkereste őt Mérienne, engedélyt kérve a portré elkészítésére. „... Mérienne kisasszony megint megkért, hogy elkészíthesse az arcképmet; elviszem Önnek meglepetésül. A kisasszony Mme Montgolfier portréját egész kiválóan megfestette. ...” [20. Liszt levele Marie d'Agoulthoz Lyonból 1936. április 23-án, idézi Eckhardt, id.m., 41 p. és Louzier-Gentaz, id.m., 300 p.” ... Mme Mérienne m'a encore fait redemander de faire mon portrait; je vous le rapporterai en guise de surprise. Elle a fait celui de Mme Montgolfier d'une manière remarquable. ...”] A képhez az üléseket április 25-én kezdték és május első napjaiban készen állt a kis mű. A zeneszerző meg volt elégedve portréjával, még pár hónappal később is emlegette: „... Mérienne kisasszony! Az ördögbe is Mérienne kisasszony! ... ő, aki delikát személy, elragadó, ragyogó portrékat készít és az enyém, másokéhoz hasonlóan, csodálatosan sikerült. ...” [21. Liszt levele Lydie Pavyhoz 1836. augusztus 22-én Saint Gervais [Genf]-ből, idézi Bory, id.m., 69 p. „... Mademoiselle Mérienne! Au diable mademoiselle Mérienne! ... qu'elle est une personne délicieuse, ravissante, qu'elle fait d'admirables portraits et que le mien, entre autres, a merveilleusement réussi. ...”]

A kis portré, amely Liszt tetszését ennyire elnyerte, először a listánkról ismert, egyik legjobb genfi tanítványához, Julie Raffardhoz került, majd a művésznő halála után a Genfi Konzervatórium tulajdona lett. [22. Bory, id.m., 69 p.]

Közreadja: Korody-Paku István

Forrás: Genfi Konzervatórium archívuma

Oroszlános kulcs

PANNONHALMI ZSUZSA

Gádor- és Ferenczy Noémi-díjas
keramikumművész

BIBÓ LAJOS ÉBRESZTÉSE

Fiatalon ismertem meg az idős író. Sokat betegeskedett és alig látott. Szobájában ült, szívta erős cigarettáját, körötte könyvfalak, főt drámáinak fotósorozata: a kor jeles színészei, főleg a zseniális Dayka Margitka, aki mindig örömmel vállalta a bemutatókat. Erdélyi fafaragó készítette szép íróasztalát, de akkor már nem használta, utolsó kiadatlan munkái heverték rajta. Várakoztak azok is, mint ő, hogy péntek délután jöjjenek a tanítványok és a barátok, akikkel szenvedélyes beszélgetést folytatott késő estig.

A magyar irodalom méltatlanul elfeledett írója Bibó Lajos. Vásárhelyen született, innen indult és tért vissza a föl-föl dobott kő hűségével több évtizedes kényszerű hallgatásra. Pályája legmaradandóbb korszaka a 30-as évekre esik; könyvei szinte hozzáférhetetlenek, jogosan fogalmazhatunk úgy, hogy nagyon kevesen ismerik.

Ki volt BIBÓ LAJOS?

Hét kötetnyi elbeszélés, húsznál több regény és tizenegy dráma szerzője, aki nem szűnő nyugtalansággal új és új írói kalandokba bocsátkozott. Magányosan küzdött mindig, innen van helyének bizonytalansága és késettése. Móricz Zsigmond egyik legszebb vallomását kell feltétlenül megemlíteni:

„Nem elég a szeretet, tisztelettel és alázattal nézzetek föl a nagyon szegény ember életére. Ők ugyanazok az emberek, aki az Ember, de az emberiség által tett társadalmi helyzet oly mélységbe rántotta őket, hogy azt kellene hinni, képtelenek e szűk körben leélni az életet. S az élet egyik legnagyobb csodája, hogy az emberi lélek ebben a rabtűzben is meg tudja találni az örömet és a bánatnak, az erőnek és a gyöngédségnek a lehetőségeit. Bibó Lajos könyve – íme ezt mind szent és hívő művészi hitellel igazolja. Amit tud, azt senki se tudta eddig közülünk, sem Mikszáth, sem Tömörkény, sem más.”

Elbeszéléseinek fájdalmas-szép realizmusát, regényeinek lélektani pontosságát, drámáinak balladás komorságát a szeretet fényébe ágyazza. Oly ösztönösséggel markol föl emberi sorsokat, mint talán egyetlen elbeszélőnk sem. Legnagyobb felfedezése: a vásárhelyiségnek tragikus és poétikusan gyengéd rajza. Ebből nő ki Bibó szükségzavú tömörsége és nyelvi ereje. Elbeszélései közül az 1934-es Subásokat

emelem ki, a parasztember belső érzésvilágának és rejtőző emberségének szép megjelenítését. Az 1928-as könyvből az Árvák című gyöngyszemet. A két fiatalnak a ma már elképzelni is nehéz legkisebb öröm sem adatik meg, az, hogy egy dolgos esztendő után egymással találkozassanak, ha csak egy pillanatra, egy ölelés erejéig – azt hiszem, a világirodalomban is nehezen találunk ennél szívszorítóbb történetet.

Regényei sorában, elsőnek az Anyámról (1928) kell beszélni, Bibó Lajos legjelentősebb munkájáról. Nagyszabású tabló ez a századelő társadalmi viszonyairól. Egyedi vonása Bibó regényeinek az a városkép is, amelyet a század eleji Hódmezővásárhelyről villant föl dokumentumértékű oldalakon, mint a Nincs irgalom (1935), A lélek megmenekül (1939).

A húszas évek elejétől sorra mutatják be drámáit, főleg a Nemzeti Színházban. Tapsok, bukások kísérték ezt a korszakát, de igazi elismerést itt is a Vásárhelyi környékének nehéz paraszti életéről, küszködő szegényeiről írt ábrázolásokkal aratott. Meg kell még említeni kristálytisza mondatainak kivételes logikáját, történeti elragadó sodrása ellenében a fegyelmezettséget és ökonómiát, a szerkesztés balladai szaggatottságát, ügyes fordulatait, valamint a láttató, költői finomságokat.

Sokat dolgozott, az újságírás is szívta erejét. Kényszerű engedményeket is tett az egész rovására. Erről ő maga is tesz említést:

„Mint író egész könyvtárra valót írtam össze. Szóval semmit. Más akartam. Többet, különbet, nem jutottam hozzá. Persze történhetett volna másképpen is, ahogyan elképzelttem. Úgy is, hogy kiáltó szó leszek, de a magyar róna kietlenebb és sivárabb minden más vad pusztánál, a viharos kiáltást csakúgy elnyeli, akár az alig rezdülő sóhajtást. Mindegy. Eredmény az is, hogy megfáradtam.”

Nyolcvanadik esztendején is túl járt, magányosan, alig látva valamit a világból, de gerince egyenes volt. Ő maga rendíthetetlen!

Halála előtt néhány hónappal láttam utoljára. Feküdt az ágyában. Vékony ujjával tapogatta végig arcomat, hogy megbizonyosodjon személyemről. Kérte, olvassam föl kedves novelláját. Közben fogta a kezemet, mintha a régi, fájó sorokból akart volna erőt meríteni az utolsó útra.

BIBÓ LAJOS
Erdős Péter rézdomborítása
Vásárhelyi Testamentum
részlete, 1976

(Fotó: Égető János)

Istenről beszélt, hogy mindig szerette: háború poklából vezette haza, s talán legszebb írásainál sügött a szívébe.

Fölfedezik, újból mellőzik, kiadják két könyvét, ismét méltatlanul félreállítják, amíg lassan, észrevétlenül 120 éves lett.

Helyet szorítanak neki a magyar irodalomban.

Nem így történt. A feledés pora még jobban befedte, ahogyan annyi íróársát. A nyugat-európai irodalomban már a 19. század második felében perifériára szorult a paraszti téma. A századfordulón többen megíjósolták, hogy a paraszti életformának vége, a húszas években azonban még egyszer feltámadt, hogy azután végleg betemesse a „nehéz föld”. Móricz Zsigmond, Illyés Gyula, Szabó Pál, Veres Péter, Sinka István, Tamási Áron, Kodolányi Gyula, Féja Géza, Nagy Lajos legszebb írásai kiszorultak az irodalomból. A szegények élete, mindennapos küszködése, úgy tűnik, nem érdekli az olvasókat.

Bibó Lajossal az utolsó találkozáskor az Ady által fogalmazott kérdést vitattuk: „Mit ér az ember, ha magyar?” Kiegészítve azzal: mit ér az ember, ha egy vidéki kisváros fia? Mái időszerű kérdés, amelyre mindenkinek saját választ kell adni. Bibó szerint annyit érünk, amennyit emberségből és hitből adni tudunk. Az emberségre, a küzdelemre, egyenes tartásra életével adott példát. Végso pillanatig az építésre és szépítésre ösztönözve, testamentumi szavakat mondva ki végül: „Megmaradni! Megmaradni minden időben!”

Fenyvesi Félix Lajos

MOZAIKOK BIBÓ LAJOS ÉLETÉBŐL

Dr. Hajdu Géza *Mozaikok Bibó Lajos életéből* című írását leánya, Barátné dr. Hajdu Ágnes olvasta föl 2004. június 5-én a hódmezővásárhelyi Petőfi Sándor Művelődési Központban rendezett Bibó-esten.

Jó estét, Hölgyeim és Uraim!

Ma délután és este Bibó Lajosra emlékezünk, ő ennek az együttlétnek is a főszereplője.

Az én tisztetem annyi, hogy felvillantsak néhány mozaikszerű képet róla.

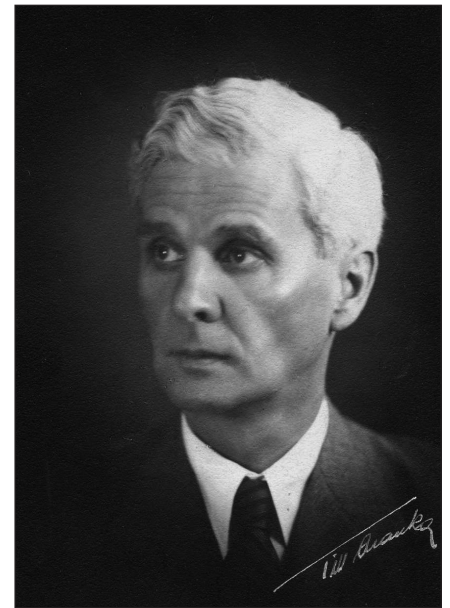
Hogyan is lehetne akár egy hosszabb előadás keretében is teljes áttekintést adni egy ember életéről, hát még arról a kevés híján 83 évről, amit Bibó Lajos megélt? Gondoljuk csak meg, micsoda idők voltak! Álmokkal teli gyerekkor, kalandozások a kőfal alatti őserdőben, az iskolák, a magára eszmélésének *A lélek megmenekül* c. regényében is megírt vajúdása, az első világháború pokla, az újrakezdés, küzdelem a méltó önkifejezésért, amely végül meghozta a sikert, elismertséget, országos hírnevet. Az újabb világháború utáni fordulat pedig a magasságokból a mélységekbe taszítást, kirekesztettséget, ennek folytán a makacs szembenállást, a soha meg nem alkuvást, végül az önkéntes száműzetést: megtérést a gyökerekhez, a szülővárosba, Vásárhelyre. Ezt úgy kellett megélnie, hogy éppen őt tekintette ellenségnek, de legalább gyanúsak az a hatalom, amely hangoztatott elvei szerint a társadalmi igazságosságért szállt síkra. Őt, aki számos írásában a legmélyebb humánnummal, minden szemforgató szépelgés nélkül ábrázolta a legelesettebbek nyomorúságát. Ha valaki nem is olvasta műveit, de legalább tévében látta a *Mihály lovat akar* vagy *A kenyér* c. filmeket, azt nem kell erről meggyőződnöm.

A szokások szerint egy alkotóművészről úgy kellene beszélni, hogy szépen, kronologikus rendben ismertetni élete főbb állomásait, művei keletkezésének hátterét stb. Ezekről több publikációban is olvashatunk legutóbb a magnófelvételek alapján készült Vallomásaiban és a bibliográfiákban. Valamiféle összefoglalás, vagy inkább kevésbé ismert részletek felemlítése mégis idekívánkozik. Nem tagadom, mindez meglehetősen szubjektív lehet, hiszen egy percre sem tudom feledni, mennyire nagyra becsültem és szerettem Baba bácsit. Ez majd 31 év távlatában sem fakult el.

A család eredete a Székelyföldre nyúlik vissza. A Trianon előtti Magyarország legkeletibb vármegyéjének, Háromszéknek, a még korábbi Miklósvári széknek a

területére. A család egyik tagja használta a barátosi előnevet, amely mint tudjuk a nemesi rendhez tartozást jelzi. Ma ezt a körtzetet Kovászna megye néven tartják nyilván. Itt, az Olt menti Árapatakon született és élt nagyapja, Bibó László iskolamester (1820-1903). Hét gyermeke közül kettő is Vásárhelyre került. Előbb Bibó Lajos tanító, a mi Bibó Lajosunk édesapja 1886-ban, majd Endre nevű, szintén tanító testvére is 1906-ban. Az idősebb Lajos a tanítás mellett hamarosan újságírással kezdett foglalkozni, de már az itt léte első évében önálló novelláskötettel (*Hervadt levelek*) is jelentkezett. Ezt később még négy mű követte. Székely Katalinnal kötött házasságából öt gyermek született: Erzsébet, Dezső, Lajos, László és Gábor. Erzsébet szintén a tanítást választotta: a szülőföldön, Sepsiszentgyörgyön volt tanár, majd középiskolában igazgató. Dezső ügyvéd lett Vásárhelyen, a két kisebb fiú nem érte meg a felnőttkort. Lajos imádásig szerette édesanyját, de neveletésére döntő befolyása nagynénjének, a velük együtt élő Székely Rózsának volt. Ő az, aki meséivel egy általa kitalált világba varázsolta el az érzékeny fiút. Azt hiszem, nem csupán apja íráskészségének köszönhető kibontakozó, egészen sajátos világlátását, tehetségét, hanem nagynénje csodalátó fantáziájának. Így lehetséges és hihető, hogy arra a kérdésre, mióta készül írónak, azt a választ adta: Hatévés korom óta. Az MTA Irodalomtudományi Intézetének Szociológiai Csoportja hosszú kérdőívbe én írtam le ezt a választ, mert abban az időben már vak volt. Hétéves korától vagy tíz éven át valóban verseket is írt. A gimnáziumban itt, a Bethlen Gábor református középiskolában már nemcsak lírával próbálkozott, hanem halálos komolyan, bár életkorából, jelleméből fakadóan naív és hősi emelkedettséggel, drámai költeményeket is írt. Ő maga így vall erről a *Halott szerető* német nyelvű kiadása számára kért önéletrajzában: Még csupán hét éves, de titokban már verset farag, tizenöt mikor mennydörögni kezdi ártatlan utánérzéseként drámai költeményeit és tizennyolc, amikor első elbeszélése egy kis folyóiratban megjelenik.

A versek nemigen különböznek azoktól, amilyenekkel majd minden értelmes fiatal megpróbálkozik. Talán csak választékosabbak, de egyben hagyományosabbak is. Kissé erőteljesebben fogalmazva: korszerűtlenek, egy régebbi, nyilván olvasmányélményeken iskolázott stílust követnek. A drámai költeményekről már műfajukat tekintve is hasonlót lehetne mondani. Nagyon nagy ívűnek szánta őket. Ezeknek a próbálkozásoknak már a címük is árulkodik: *Az ember; A boldogok, Lenni vagy nem lenni*. Noha ez utóbbi esetében mindannyian ugyanarra gondolunk, másról van szó. A dráma Néró

BIBÓ LAJOS
(1890 - 1972)

író, újságíró
Hódmezővásárhely díszpolgára

(Fotó: Till Aranka)

(Forrás: NLVK Helyismereti Gyűjtemény)

korában játszódik és a történet ürügyén jó részt bölcséleti kérdéseket tárgyal. A világ, az élet nagy titkait ostromolja. A kis füzetben megörzött kísérletek igen jellemzőek rá, és tanulmányozásuk szinte kulcsot ad későbbi világnézetének, művészetszemléletének megértéséhez.

Az érettségi idejére azonban szakítani igyekszik a zsenék stílusával. Ezt igazolja, hogy a *Nyugat* irányába tájékozódik. Egy megörzött levélfogalmazvány szerint 1908-ban ezt írta a folyóirat főszerkesztőjének:

„A *Nyugat* olvasása közben emelkedett elhatározással azon szándékom, mely a szerk. úr szívességét veszi némileg igénybe t.i.; mivel a *Nyugat* iránya és működése között actualitás áll fenn, kisebb, nagyobb novellák, versek szíves közlésére kérem a T. Szerk. urat.” A pályakezdő létére csöppet sem megalázkodó, sőt igen öntudatos fiatalember ezt a lehetőséget azonban nem kapta meg és megbántva tudomásom szerint nem is próbálkozott ismét.

Végül a prózaíró győz benne, ezt segíti a hivatástudat mellett az újságíróként szerzett gyakorlat előbb apja szárnyai alatt a *Vásárhely és Vidékénél* (1909-ben) majd a *Szegedi Naplónál* (1910-14) és a *Szegedi Híradónál* (1911-14). A háború kitörölhetetlen nyomokat hagy benne annak ellenére, hogy 1917-ben, mint elbeszéléséből tudjuk, a tüdije miatt fegyveres szolgálatra alkalmatlannak minősítik. Az addig átélt borzalomok tükrö-

zódnek későbbi írásaiban is. 1917-ben meg-nősül. Feleségül veszi Pill Arankát, ezt a nehéz sorsú lányt, aki mellett annak haláláig (1954. június 20.) kitart, pedig szinte évekig alig mozdulhatott betegága mellől.

Az első háború után előbb visszatér Szegedre, ahol rábízzák a *Szeged és Vidéke* szerkesztését. 1918 őszén, a polgári forradalom lázában Juhász Gyulával közösen *Tűz* címmel folyóiratot indítanak, amely azonban hamarosan meg is szűnik.

1919 ősze már Budapesten találja. A jó tollú hírlapírót szívesen foglalkoztatják fővárosi lapok (*Virradat, Nép, Nemzeti Újság, Budapesti Hírlap, Esti Újság, Új Nemzedék* stb.). Közben sorra jelennek meg művei. Először 1923 áprilisában 32 éves korában! *A fáklya füstölve ég* című novelláskötet, majd sorjáznak a regények, elbeszélések. Az első és talán legnagyobb sikerű drámáját a Nemzeti Színház 1925-ben mutatja be. A *juss* nyitja meg a Nemzeti kapuit további darabjai előtt is. Író-pályája csúcán sem hagyta abba soha az újságírói tevékenységet. (Ez később bizonyult igazán jó döntésnek, amikor ezen a réven kapott szerény nyugdíjat.) Rengeteget dolgozott, így valóban kikerültek keze alól rutinszerűen írt kisebb igényű, a korizlést figyelembe vevő munkák is, de soha semmi olyat le nem írt, ami lelkiismeretével össze nem fért. És ne feledjük, hogy saját szavai szerint ő teremtette meg a magyar prózai balladát. Pedig szigorú volt önmagához.

Itt, e város falai között határozta el 30 éves írói jubileumának megünneplését. Idézek a törvényhatósági bizottság 1943. október 12-i ülésének jegyzőkönyvéből.

„A városunkban működő irodalmi körnek, a Tornyai Társaságnak leveléből öszinte örömmel értesültünk arról, hogy a város szülőltének, Bibó Lajos írónak 30 éves írói működését országos keretek között megünnepelni kívánja és ez ünnepség rendezésében való részvételre a thj. várost is felkérte.

E felkérésnek szíves örömmel teszünk eleget és készséggel ajánljuk fel az ünnepség megrendezésében való részvételünket és erkölcsi, valamint anyagi támogatásunkat, annyival is inkább, mert a Bibó Lajos írói működése, melyet az egész ország ismer és elismert, Hódmezővásárhely thj. város magyar népét mindig méltó büszkeséggel töltötte el.

Megbízunk a város polgármesterét, hogy az ünnepséget a Tornyai Társasággal karöltve és a város egyeteme képviselőjében saját hatáskörben rendezze meg

Örömmel vállaltunk eme jubiláris ünnepségen rendezői szerepet azért, mert Bibó Lajos, kinek írói munkásságát részletesen ismertetni felesleges, hiszen a munkássága hitvallás és bizonyágtétel a magyarságról három évtizedes írói működése alatt pártokon és érdekszövetségeken felülemelkedve mindig csak a magyarság és a szülőváros érdekeit szolgálta. Talán egyedüli a magyar

írók között, aki egész irodalmi munkásságát szülővárosának szentelte és Hódmezővásárhely népén keresztül majdnem valamennyi művében a keresettség legigazibb és legjellegzetesebb alakjait hívta életre.

Ő mutatta be leghívebben ennek a mi kis darab földünknek arcát, jellemét, erkölcsét és ezen keresztül mindazt, ami a magyarság fogalmát a legtisztábban meghatározza. Ezért Bibó Lajos az egész országé, de elsősorban mégis szülőföldje fiaié, s ezért kell nekünk szerető és hálás szívvel feléje fordulni.” Eddig szól az idézet.

Az ilyen fokú elismerés valakinek talán túlzónak tűnhet, de az adott körülmények ismeretében teljesen érthető.

Egyébként valóban nem tartozott egyetlen párthoz, írói csoportosuláshoz, érdekegyeztetésen alapuló szövetséghez sem. Visszautasította az irodalmi társaságokba való meghívást is. Minden külső támogatás nélkül akart előbbre jutni a tehetsége, munkája révén. Írásaiban nem politizált. Időtlen író, aki sohasem szolgált a pillanatot, hanem dühös aszkézissel egyes egyedül a minden idegen elemtől mentes, szeplőtlen művészetet írja a már említett életrajzban. Ám ez a különállás megbosszulta magát. A háború utáni támadásoktól, az új éra élharcosaitól nem volt, aki megvédi. Így az akkor szokásos igazolási eljárás folyamán a Budapesti Nemzeti Bizottság által a Magyar Újságírók Országos Szövetségéhez kirendelt 366/B sz. igazoló bizottság idézem: „újságírói hivatásának meghagyása mellett megfeddi.” Ennek ugyan semmiféle hátrányos jogi következménye nem volt, ám Bibót ez joggal sérthette. A helyzet érzékeltetésére érdemes idézni a körmönfontan fogalmazott *Megokolásnak* nevezett indoklásból:

„A bizonyítás az igazolás alá vont magatartását és szerepét mindenben tisztázta. A bizottság az igazolás alá vont magatartásában nem talált semmi olyat, ami az 1080/1945. M.E. sz. rendelet 1.§-ának szellemében az igazolásnak akadálya lehetne.

A Bizottság mégsem zárkozhat el az elől, hogy az igazolás alá vontat megfeddje. Nem pedig azért, mert az igazolás alá vont Bibó Lajos értékes személyi közreműködésével, anélkül, hogy ott egyéb gyakorlatilag vétett volna az embertársai irányában való kötelessége ellen, mégis hosszú éveken át jobboldali lapok kötelékében, bár csak szépirodalmi tevékenységi körben, megmaradásával azokat a jobboldali lapokat, amelyeknek munkatársa volt, fémjelzte, a közönséget megtévesztette, vagy saját lelkivilágát vagy az illető lapok gondolatvilágát illetően. A közönségnek vagy azt kellett gondolni, hogy az igazolás alá vont az illető lapok magatartását és szellemét magáévá tette, vagy olvasva az igazolás alá vont írásait, kedvezőbb véleményének kellett kialakulnia az illető lapok gondolatmenetéről, mint amilyen az illető lapok az általuk kifejezett propagandával és gondolatokkal

megérdemelték. Kelt, Budapesten, 1946. július 16-án.”

Nem ez volt hát az egyetlen ok, ami miatt a háború után csak átmenetileg tudott újságírói gyakorlatot folytatni. Nem hódolt be semmiféle kecsegtetésekre, mint számos pályatársa tette, akik jobb meggyőződésük ellenére nagyon is irányzatos művekkel szolgálták ki a hatalom ízlését és érdekeit. Vajon választhatott volna-e más utat is? Aligha. Nem fért volna ez össze tiszta jellemével. Ez a tisztaság, szinte gyermeki üdeség sugárzott belőle. Nem véletlenül maradt meg gyerekkori beceneve Baba - késő öregségéig, amikor Baba bácsi lett. A korán hófehérré vált dús haj koronázta finom vonású arca is ezt erősítette meg azokban, akik ismerhették.

Nem fennhéjázó, de izzó hazaszeretetét is ilyen módon, szinte gyermeken fantáziálva tárta föl egyszer. Arról mesélt, felsőbb erők birtokában, ha hatalma lenne, mit tenne azért, hogy országa népén segítsen, a mélységekből fölemelje. Minden este elmondott imájában nemcsak hozzátartozóira, hanem minden magyarra kérte az Úristen áldását.

Budapesti utolsó időszakában már nem próbálkozott írásaiból megélni. Vállalt többféle, egyáltalán nem neki való nehéz fizikai munkát. Lakását, a Tisza Kálmán tér 15. alatt bombatalálat érte, megmaradt tárgyai, könyvei eladásával enyhítette nyomorukat. Hova is mehetett volna, mint haza, Vásárhelyre? Már korábban megkísérelte visszavásárolni a Zrínyi utcai szülőházát. Majd mikor ez nem sikerült, megvette a Kistópart utca 36. sz. házat; a telekkönyvi bejegyzés 1943. augusztus 9-i keltű.

Itthon is dolgozik, amikor csak tud, de nagyon kevés pénzből kellett megélniük. Megint elmegy fizikai munkásnak. Munkakönyvének tanúsága szerint 1953-ban a Levelényi Állami Gazdaság vajhāti üzemegységében aratja a rizst. Nem bírhatta sokáig az akkor 63 éves, egyébként sem erős szervezetű férfi a nehéz munkát. A földméről is dolgozik egy ideig, de itt sem maradhat két hétnél tovább.

Első felesége halála után ismét megnősül, elveszi a hadiözvegy Diószegi Lajosné Szőke Erzsébetet (édesanyám húgát, aki ma is él, 93 évesen fiánál, Diószegi Lajosnál Kaliforniában). Erzsike néni, a családnak Böske, szeretettel veszi körül. Példászerűen gondoskodik róla, késő öregségében is, amikor vakon már nagyon kiszolgáltatott lesz.

Visszatérve azonban az ötvenes évek második felére, amikor végre néhány folyóiratban megjelent írása után a megyei lap közölni kezdi folytatásokban *Emlékezés a régiékről* című sorozatát, új lendülettel lát munkához. Az újság azonban, nyilván kívülről érkezett figyelmeztetésre, váratlanul megszünteti a sorozatot. Érdeklődésére kitérő válaszokat kap. Jogos felháborodásában bepereli a lapot, hiszen ő teljesítette a föladatot, jár a honorárium. A reménytelen-

nek tűnő pert, dr. Simonffy György remek taktikájának köszönhetően végül megnyeri, de ezzel el is veszti az itteni megjelenés lehetőségét.

1955-ben már elkezdődött egy új műve kiadásának előkészítése, de a kiszedett és korrigált hasábokat az 1956-os forradalom utáni szigorodás miatt ismét szétdobták. Végül 1968-ban jelenhetett csak meg válogatott novelláiból a *Subások* című kötet, és 1972-ben még kézbe vehette az *Anyám* 4. kiadását. Ám így is több eredeti műve kéziratban maradt: regények, elbeszélések és egy színmű is.

Elhagyatottságában szívesen fogadta a hozzá gyakorta látogató fiatalokat, festőket, irodalom után érdeklődőket, egyikük-másikuk maga is írói, költői ambíciót táplált. Míg tehette, cukrászdába (Tiszavirág), vendéglőbe (különösen a Sasba és a Tiszába) is eljárt. Kevés italfogyasztás mellett hosszú-hosszú beszélgetések folytak késő éjszakáig. Hogy miről? Mindenféléről, főleg az irodalom s az élet kérdéseiről. Érdekes lenne olvasni, milyen feljegyzés készült ezekről a belügyi hatóság számára. Azt, hogy ki volt a téglá a beépített besúgó, nem kutattam, már nem is érdekel, de az biztos, hogy volt és jelentett. Csakúgy, mint a másik szellemi központnak számító Galyasi Miklós körében is.

Amikor betegsége súlyosbodott, felesége jelenlétében kettőnket, dr. Kószó Pál főorvost és engem bízott meg, hogy gondoskodjunk a végakarátának megfelelő temetésről. Azt kívánta, hogy hamvainak elföldelése a lehető legszerényebb körülmények között történjen. Ne legyen sem egyházi, sem világi, hagyományos szertartás. Tette ezt annak ellenére, hogy mélységesen hitt az Úristen végtelen hatalmában és jóságában, de az egyháztól, mint minden szervezet-től, távol tartotta magát. Így aztán, amikor 1973. november 17-én a Dilinka temetőben nyugalomra helyeztük, csak a szűk család és néhány barát jelenlétében a ravatalozó csukott ajtaja mögött hangzott föl magnóról Erkel *Hunyadi Lászlójának* gyászindulója. Farkas László kiváló amatőr előadó olvasott fel Bibó Lajos vallomások, gyönyörű szövegeiből. És végül szintén magnóról, Steiner Béla zenetanár előadásában, a reformátusok hagyományos temetési éneke, a 90. zsoltár: *Tebenned bízunk eleitől fogva*.

Ezt követően a ravatalozó előtt, most már minden ott lévő jelenlétében Fábrián Zoltán, a Magyar Írók Szövetségének titkára, a sírnál pedig dr. Sipka Sándor egyetemi adjunktus búcsúztatta el.

Befejezésül, kommentár nélkül álljon itt egy levél, amely jól jellemzi mind címzettjét, mind íróját.

Hajdu Géza

EGYETLEN ASSZONY — 1932.

N. Tasnády Ilona és Petheő Attila

Történik az Alföldön májustól - szeptemberig.

SZERZŐ: BIBÓ LAJOS

(Forrás: NLVK Helyismereti Gyűjtemény)

Kedves Lajos bátyám!

Hetek óta készülök Hozzád. Az új könyvedet, a Subások-at akartam megköszönni. Megköszönni, hogy újra olvashattam komor írásaidat, megköszönni, hogy negyvenöt esztendő után végre megértettem Tornyait, a Bús magyar sors-ot, mert Te, a szó Tornyai Jánosa megmagyaráztad.

Talán minden nyomtatásban megjelent írásodat ismerem és két-hármat bizonyosan a kézirataid közül is. De úgy látszik sok-sok idő kell ahhoz, hogy megérjenek bennünk a dolgok. Több mint egy emberöltő köllött hozzá, hogy az ecset Bibó Lajos és a szó Tornyai Jánosa egyetlen alakká ötvöződjének bennem, mikor a magyarság sorskérdéseit vallatom. Ti ketten láttatok csak a bajok, a kérdések gyökeréig, ti ketten vetettétek fel a felelősség kérdését, akiket a gyökértelen emberek és a gyökértelen társadalom megpróbáltak agyonhallgatni, de ime, ahogy a népünk mondja - az elásott kincs fölött ott imbolyog a lidércfény és előbb-utóbb fölveti azt.

Legyen a Subások olyan lidércfény, amely sorra megáll minden elásott magyar kincs fölött, hogy az utánunk következők megtalálhassák és velük, értük törvényt tehessenek e maroknyi nép minden ellenségén.

Szeretettel köszönt híved: Galyasi Miklós

GAZDÁSZ HAGYOMÁNYOK A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM MEZŐGAZDASÁGI KARÁN

Hódmezővásárhelyen 115 évvel ezelőtt hozták létre a mezőgazdász-szakképzést. A mezőgazdász-képzés átalakulását – alap-, közép-, majd felsőfokú, egyetemi – illetve a Szent György-napi Juhászverseny és szakmai hagyományörző programot, valamint az agrárszakképzés történetét dr. Bodnár Károly, a Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Karának dékánja mutatja be. Dr. Bicsérdy Gyula nyugalmazott főigazgató idézi föl az országosan közismert vásárhelyi sárgulási ünnepet.

AGRÁRSZAKKÉPZÉS

Dr. Bodnár Károly dékán, főiskolai tanár, a Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Karának intézményvezetője. 2006. decembere óta vezeti a kart. A vásárhelyi agrárszakképzés történetét általa idézzük föl.

1896-ban, 115 évvel ezelőtt vette kezdetét Hódmezővásárhelyen a Magyar Királyi Földműves Iskola alapításával az agrárszakképzés. Ennek köszönhetően az alap-, majd középfokú mezőgazdasági ismeretek oktatásának központjává vált városunk.

1950-ben jött létre a mezőgazdasági technikum, majd az 1960-as évek közepére szerveződött meg a felsőfokú mezőgazdasági technikum. 1993-ban Gregus Máté nevét veszi föl a Mezőgazdasági Szakközépiskola.

1972-ben indult meg a főiskolai oktatás, az üzemmérnök-képzés. 1979-től az intézmény az Állatorvostudományi Egyetem Állategészségügyi Főiskolai Karaként működött, mely a nagyüzemi állattartás állategészségügyi és állattenyésztési ismereteinek továbbadását tűzte ki célul.

1987-től a kar a Debreceni Tudományegyetemhez csatlakozott, amely állattenyésztési és általános mezőgazdasági ismeretek irányban képezte hallgatóit. A rendszerváltást követően megnőtt a mezőgazdasági kisüzemek száma, amelyek többsége korszerűbb módon akart gazdálkodni. A kar hallgatói főként Csongrád, Békés és Bács-Kiskun megyéből való, földdel rendelkező családi gazdálkodók vagy a mezőgazdasághoz kötődő szolgáltatást végzők, illetve olyanok, akik később ezen a területen tervezik jövőbeli elhelyezkedésüket.

A dékán úr elmondta, hogy a 2000. óta a Szegedi Tudományegyetemhez tartozó Mezőgazdasági Kar a felsőoktatási intézmény legrégebbi múltra visszatekintő fakultása. 2000-ben kezdődött – a bolognai folyamat kidolgozását követően – az új szakok indítása, amely azt jelenti, hogy mezőgazdasági mérnök alapszak, illetve vadgazdamérnök alapszak és számos felsőfokú szakképzés indult.

Terveik között szerepel a mesterképzés vagy az osztatlan szak elfogadtatása, majd azok beindítása. Ezzel teljessé válna az a paletta, mely egy egyetemi kartól elvárható.

A kar számos hazai és külföldi intézménnyel áll kapcsolatban, közös oktatási és kutatási területen dolgoznak együtt. Ezekben jelentős segítséget nyújt az EU különböző irányú támogatása. Jelenleg az Erasmus programot tartja legfontosabbnak, melynek keretében az oktatók a külföldi egyetemeken hosszabb időt tölthetnek el, előadásokat tarthatnak, megismerkedhetnek más országok intézménystruktúrájával. A hallgatók részképzésekre kapcsolódhatnak be, így az ott szerzett jegyeket itthon elfogadják, emellett a világlátásuk változik, illetve nyelvet tanulhatnak.

A mezőgazdaság gazdaságban betöltött szerepe, jelentősége csökkent. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy a vidék fellendítése mezőgazdaság nélkül egyszerűen elképzelhetetlen. Ez nem csak a földművelésről szól. Tájhasználatot, a vidéki embereknek a munkalehetőségét, szociális helyzetét is jelenti. Az intézmény mégis bizakodó. Azt hirdetik, hogy a kellőképpen átgondolt stratégia mentén esetleg végbemehetne a mezőgazdaság valamilyen mértékű fejlesztése, s az jelentős számban teremthetne munkahelyeket. Egy másik törekvés lehetne,

hogy a mezőgazdasági termelés megkövetelne azt, hogy ezt a tevékenységet is csak megfelelő szakmai bizonyítványokkal lehessen végezni, mint más szakmáknál. Ennek két jó oldala lehetne: a megszerzett ismeretek birtokában a gazdák valóban versenytársai lehetnének a nyugat-európai gazdálkodóknak, hiszen nemcsak támogatásbeli, hanem ismeretbeli különbség is van. Dékán úr szerint másik előnye pedig az, hogy a munka rangját is emelné, ha csak az a polgár gazdálkodhatna, akinek mezőgazdász végzettsége van. Ez emelné a szakma presztízsét, jót tenne a gazdaságnak. El kellene ismerni, hogy ennek a szakmának is ugyanannyi fortélyja, ismeretanyaga van, mint bármelyiknek. Meggyőződése, hogy kellő ismeretek birtokában a vállalkozói réteg egy részét is kevesebb kudarcélmény érné.

SÁRGULÁS

Dr. Bicsérdy Gyula 1980. február 1-jétől a hódmezővásárhelyi Állategészségügyi Főiskola tanára. 1981-től az Állategészségtani Tanszék vezetője, kutatási igazgatóhelyettes. 1992-től a Tanulmányi és Továbbképzési Osztály vezetője és oktatási főigazgató-helyettes. 1998-tól 2003 júniusáig főigazgató, 2005. június 30-án vonult nyugdíjba.

A sárgulási hagyományörzést dr. Bicsérdy Gyula nyugalmazott főigazgató mutatja be.

„A sárgulás Hódmezővásárhely legjellegzetesebb gazdász-hagyománya, melyet kezdettől fogva a főiskola ápol. Elnevezése onnan ered, hogy amikor a gabona megéri, akkor megsárgul. A zöld gabonából szép sárga színű gabona lesz. A sárgulás akkor van, amikor az abszolútóriumot teljesítik a hallgatók, tehát minden vizsgán túl vannak, már csak az államvizsga van hátra. Akkor érnek be, a „zöldfülű gyerekekből” „érett emberré” válnak, azaz sárgulnak.

A sárgulási ünnepségnek a mai napig is megvan a saját szokásrendje, forgatókönyve.

A ballagást megelőző este lovas kocsival mennek a diákok az őket tanító tanárok lakására szerenádot adni. Másnap reggel a harmadik évfolyam főlmege a második emeleti előadóterembe az évfolyamfelelős tanárral, s ott búcsúznak el egymástól.

Ezt követően néhány másodéves hallgató kitűzi a sárga szalagokat, és átadják a fokosokat is, amelyeken rajta van a képzés kezdésének és befejezésének éve. A diákok fokost adnak a tanároknak is.

Amikor mindenki megkapta a szalagot, lejönnek az első emeleti terembe, ott találkozhatnak a szülőikkel, barátokkal, akik virággal köszöntik őket. Mikor az intézmény minden

épületét ballagási énekek mellett végigjárják, elballagnak az udvaron emelt szép kopjafához. E kopjafa felső részén van egy réztábla: „Az elmenők az itt maradóknak” felirattal. Ekkor a ballagó diákok egy kis táblát helyeznek el a maguk választotta idézettel, melyet az itt maradóknak szánunk, s fölszögelik a kopjafára. Utána átvonulnak a PMK-ba vagy valamelyik moziba, s ott ünnepélyes keretek között a dékán, korábban a főigazgató, tart egy rövid ünnepi köszöntőt. Általában a dékán vagy a főigazgató-helyettes búcsúzik el az évfolyamtól. Ezután az évfolyam búcsúzik a tanári kartól, majd egy másodéves hallgató elbúcsúztatja az elmenő diákokat. Ekkor a harmadévesek ünnepélyes keretek között átadják az iskola zászlóját a másodéveseknek, majd a dékán jutalmakat, a legjobb eredményt elérőknek. A *Szózáttal* zárják az ünnepséget, amely után mindenki kivonul. Ez a délelőtti programja.

Délután van a fogatos fölvonulás. Igen nagy munkával jár a szervezés, bár a fogatosok is készülnek, hiszen nagy megtiszteltetés, hogy a főiskola sárgulási fölvonulásán végighajthatnak a városban. Ilyenkor mindenki a legdíszesebb szerszámát rakja föl a lóra. Igyekeznek a kocsikat is szép tisztán előállítani. A gyülekező a tanüzemben van. A hallgatók ekkor már sárga pólót viselnek. A fölvonulók két részből tevődnek össze: lovasok és fogatosok. A hallgatók közül sokan lovagolnak, a többiek lovas sportegyesületekből jönnek, mert megtiszteltetés és öröm részt venni a fölvonuláson. A Kutasi úton vonulnak be a városba, végighajtanak az Andrássy úton, megkerülik a Kossuth teret, és a Bethlen Gábor Református Gimnázium alatt, a kórház mellett jönnek föl a Zrínyi utcára, majd a Kossuth térre. Az a kocsi, amelyik a főiskola zászlóját hozza, megáll a Kossuth téren. A szülőkön, nézelődőkön kívül ott vannak a város vezetői, valamint a főiskola és egyetem vezetősége. Itt a hallgatók elbúcsúznak a város vezetőitől, megköszönve, hogy tanulmányaik idejére a város befogadta őket. Gyulai Bálint, aki a legjobb lovas volt, vezette be, hogy a lovasok tisztelegnek a város vezetősége előtt: a férfi fél kézzel fogja a lovat, a kobakot leveszi és kitarítja, a nők szintén fél kézzel fogják a lovat, és szép feszesen, magabiztosan az arcuk előtt tartják a lovaglópálcát. Ez nagyon megható pillanat, mindenki őket nézi. Ezután a fogadás következik. A városvezetés részéről mindig fogadják a diákokat, a fogadóknak is kitzüzik a sárga szalagot, és adnak nekik egy-egy faragott fokost, hölgynek egy csokor virágot. Viszonzásul a hallgatók az előljáróktól egy szép könyvet kapnak ajándékba, majd a fölvonulók visszamennek a főiskolához, ahol a fogatosok - ajándékként - hagyományosan vásárhelyi butellát, korsót, tányért kapnak. Előfordul néha egy-egy üveg bor is.

Este a hagyományos sárgulási bál következik, amely vidám hangulatban telik el. Sok szép emléket idéz föl a sárgulás. Igaz, hogy érettségi után jönnek a fiatalok a főis-

kolára, egyetemre, mégis itt komolyodnak meg, itt válnak felnőtté. Sokan mondják, hogy szigorú voltam egy kicsit. Volt egy fiú, akinek nem sikerült a vizsgája. Évet kellett ismételnie. Elérkezett a sárgulási bál, ahol odajött hozzám, hogy szeretne beszélni velem. Fölkészültem magamban, hogy most számon kéri a diák rajtam, hogy miért buktattam meg, ugyanis elég nehéz természetű hallgató volt. Annyit mondtam, jó, menjünk félre és beszéljünk. A diák azzal kezdte: „Tudja tanár úr, nagyon hálás vagyok magának azért, hogy megbuktatott. Ön döbbsített rá, hogy egy embert nemcsak erőszakkal lehet megállítani, hanem szép szóval is. Ön simán megbuktatott. Amikor megismételtem az évet, ugyanúgy kezelte, mint a többieket. Nem volt semmi hátrányom az évismétlésből. Ha Ön nem állít meg engem, lehet, hogy azóta már sokkal rosszabb helyen lennék.” Meglepett a diák komoly viselkedése, az őszinte vallomása, de nagyon jólesett. Tovább beszélgettünk. Azóta is sokszor elgondolodom, s arra a következtetésre jutok, nem biztos, hogy olyan jó ez a nagy szabadság, amelyet most adunk a diákoknak. Érdemes velük egy kicsit szigorúnak lenni, hiszen az ő javukat szolgáljuk.

A hagyományörzés nagyon fontos, hisz a hallgatók ezáltal kerülnek egymáshoz közelebb. Nagy a közösségformáló ereje. Minden évfolyamnak van egy évfolyamfelelős tanára. Én is voltam egyszer évfolyamfelelős tanár, s nagyon nehéz volt elválnom a hallgatóktól. A sirással küszködtem, alig tudtam elbúcsúztatni őket. Az évfolyamtalálkozók is én szólítom föl őket. Szinte napi kapcsolatban vagyunk, ma is tudom, kivel mi történt, mintha saját gyerekeim lennének. Nagyon jó volt velük lenni, s látni, milyen felelősségteljes szakemberekké váltak. Mégsem volt hiábavaló a sok küzdés.”

SZENT GYÖRGY-NAPI JUHÁSZVERSENY

Dr. Bodnár Károly dékán folytatja a hagyományörzés körét. „Van egy nagyon szép és régi hagyománya a mezőgazdasági karnak, melyet 2010-ben 26. alkalommal rendeztek meg, ez pedig a Szent György-napi Juhászverseny. A juhászverseny miért épp Szent György-napi? A gazdaemberek tudják, hogy a juhtenyésztésben két jelentős dátum van. Az egyik: a Szent György-nap, amikor felfogadják a juhászokat, majd megkezdik az állatok legelőre való kihajtását. A másik jeles dátum: Szent Mihály napja, amikor a legelőről való behajtás és a juhászok számadása, az állatállománnyal történő elszámolása történik. A juhászat ünnepelésére annak idején a szervezők a Szent György-napot választották. Ez április utolsó hetére esik, így az ünnepelés április utolsó vasárnapján van.

A rendezvényről és hagyományteremtésről Savanya Vince az AGNUSCOOP nyugalmazott ügyvezető igazgatója így mesélt a 25. jubileumi juhászversenyen:

>>Valamikor, az 1970-es évek elején volt a Magyar Televízióban egy vetélkedő, ahol az egyik feladat az volt, hogy egy karámból 15 darab juhot át kellett terelni egy ugyanolyan másik karámba. Sajnos a versenyzőknek ezt a feladatot nem sikerült megoldaniuk, pedig mindent elkö-

Juhász - korabeli fotó
(Forrás: Spissák Lajos)

vettek, mégis szerteszt szaladtak a juhok. Nem sikerült, mert nem volt köztük (vagy legalábbis a közelben) juhász szakember. Pedig mi, akik a képernyő előtt néztük a műsort, igen vehemensen sügtünk. Sügtük, hogy „fogjál meg egyet, húzd magad után, és a többi majd megy utána”. Nos, ez a sikertelen, látszólag nagyon egyszerű feladat adta az ötletet, hogy rendezni kellene egy versenyt a juhászok között, s majd azok megmutatják, hogyan kell ezt megoldani. A műsor után baráti és szakmai körökben kellő fogadtatásra talált az ötletem. Sajnos azonban hosszú idő telt el, míg a körülmények úgy adódtak, hogy komolyabban szóba jöhetett az ötlet megvalósítása. Csongrád megye juhtenyésztő gazdaságai 1978. július 1-jén, a Szentesi Termál Kertészeti és Mezőgazdasági Termelőszövetkezet gesztorságával megalakították a *Szentesi Juhtenyésztő Hízlaló és Értékesítő Gazdasági Társaságot*. A társaság vezetésére engem kértek fel. A társaság alapszabálya rögzítette a rövid és hosszú távú feladatokat. Ez utóbbiak között szerepelt a juhászverseny majdani megrendezése. Először tehát ki kellett dolgozni a Juhászverseny alapszabályát. A versenyfeladatok összeállításánál a fő hangsúlyt az elméleti tesztfeladatok kapták, bizonyítva a verseny továbbképzés-jellegét. A gyakorlati feladatok felőlelték a juhismeret, a takarmányozás, az állategészségügy témaköreit. De megjelentek az elengedhetetlen show-elemek is, mint a juhászhagyományok gyűjtése, terelés, kutyaidomítás. Hosszú, gyötrelmes munka után elkészült az első forгатókönyv, és 1985. április 24-én, a „kihajtás napján” megrendeztük az I. Juhászversenyt Cserebökényben. Ekkor csak a gazdasági társaság taggazdaságai között hirdettük meg a versenyt, mégis 32 fő jelentkezett. Jól sikerült. Örültek a szervezők, örültek a versenyzők, és várták a folytatást.

A következő évben már országos hírvérest kapott a rendezvényünk, és a dátumhoz

igazodva felvette a „Szent György-napi Juhászverseny” nevet.

Ezután minden évben bővült, szépült, fejlődött a rendezvény, s a látogatottsága is hihetetlenül emelkedett. A felnőtt versenyzők mellett megjelentek az ifjúsági (közép- és felsőoktatásban tanuló) versenyzők. Sőt, 1993-ban első ízben Erdélyből is érkeztek felnőtt versenyzők.

Vízválasztó volt a gt. és a juhászverseny életében az 1989. év. A verseny végén a megszokott „jövőre ugyanekkor, ugyanitt találkozunk” búcsúzó köszönés már egy kicsit hamisan csengett, hisz már akkor várható volt, hogy a helyszín változni fog. A gesztor felszámolta országos hírű törzstenyésztését és árutermelő juhászatát, tehát elvesztette erkölcsi alapját a gesztorságra, de a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi törvény is előírta a Gt. 1989. december 31-ig történő átalakítását. Hosszú, de eredményes tárgyalás után a taggazdaságok vezetői a Gt. helyett az egyesületi forma mellett döntöttek, és elnöknek Prof. Dr. Mucsi Imrét, az akkori DATE Állattenyésztési Főiskolai Kar főigazgatóját választották. Olyan vezető került tehát az AGNUSCOOP Juhtenyésztő Egyesület elnöki székébe, aki 1978. óta tagja volt a Gt. igazgatótanácsának, és lelkes támogatója a juhászversenyeknek.

Elmondható tehát, hogy ha akkor - és azóta is - a főiskola - és annak mindenkori vezetője - nem vállalja fel a versenyrendezés gondját-baját, akkor ma nem ünnepelehetnénk a jubileumi XXV. Szent György-napi Juhászverseny, amely most már valóban hagyományteremtő rendezvény.

1994. óta a rendező szervek között köszönhetjük a Magyar Juhtenyésztők és a Juhtenyésztő Egyesületek Szövetségét is.

Ma már - elegendő érdeklődő hiányában - a felnőtt kategóriában nem rendezünk versenyt, de változatlanul itt vannak a fiatalok, és a versenyszellem is megmaradt. Reméljük,

hogy ez így lesz továbbra is, mert kell egy nap, amikor megpihenünk, amikor emlékezünk a régi hagyományokra, az egész éves kinkeserves munkára, mely a juhászembernek adatott.<<

A juhászversenyen mindig megjelent a népművészet, a folklór, a tánc, az ének, természetesen ezeket a kategóriákat is értékelték, s a legjobb juhászt és diákokat jutalmazták, azokat, akik kiemelkedően teljesítettek — folytatta dr. Bodnár Károly. Kiténtették azon gazdákat is, akik kiemelkedőt alkottak a korábbi években a juhtenyésztés terén vagy a szakoktatásban, szakigazgatásban.

A juhászversenyen mindig részt vett a hazai juhászat színe-java, sőt a 90-es évek végére nemzetközivé vált a rendezvény. A másik, ami miatt megmozdultak az emberek, az nemcsak a juhászat iránti tisztelet, hanem a kellemes családi program. Ilyenkor nagy kavalkád volt, amikor a juhászok színes viseleteikben, pásztorokutyákkal, pásztorbotokkal bemutatót tartottak a látvány kedvéért. Mint egy búcsúban, a vurstliban megjelentek a kifőzdek, mutatványosok, kismesterségek képviselői, így mindenkinek nyújtott valami kedveset. Ha valakit itt ért a dél, nemigen csalódott a jó birkapörköltben, házias kosztban. E rendezvényhez mindig társult birkapörköltfőző-verseny. Juhászok, nem juhászok jelentkeztek versenyfőzésre, ahol díjat lehetett nyerni. Az itt főzött paprikás mindig gazdára talált.

Ezek az események összehozták azokat az embereket, akik szeretik a juhot tartani, főzni és enni is. A polgári gasztronómiában nálunk kevésbé terjedt el a birkahús, mint ahogy lehetne. A paraszti hagyományban mégcsak valamennyire megtaláljuk. A keresztény kultúrában jelentős a húsvéti bárány fogyasztása, bár nálunk ez alig van jelen. A juhásztenyésztők szerencséje, hogy a mediterrán országokban ma is nagy hagyománya van a húsvéti, Mária-napi, karácsonyi juhfogyasztásnak.

Az utóbbi három évben a juhászversenyt átköltöttük a kar tanüzemébe, amely be van ágyazva a HÓDMEZŐGAZDA ZRt. kiállítási területe mellett, az úgynevezett Takács Ferenc Képző Központba, ahol ugyan kisebb terület áll rendelkezésre, de a látogatók kiszolgálása itt komfortosabb. A látogatói igény is változott. Így a juhászversenyt juhásztalálkozóvá alakítottuk át. A szakemberek is egy hétféle családi eseménynek tekintik. Az utolsó három rendezvényen szakmai napot tartottunk, ahol a szakemberek az érdeklődőknek tájékoztatást adtak az ágazat aktuális gondjairól, megoldásokról. Legutóbb például az új elektronikus jelölést, adatszolgáltató rendszert mutattuk be, mely információt nyújt a juhról. E módszer alkalmazása a juhászok számára kötelező. Ez a fórum olyan, ahol kötetlen körülmények között szakmai kérdésekről lehet információt szerezni a szakemberektől. Így az Állattenyésztési Napok rendezvényét is megnézhetik a résztvevők, mely nagy látványosság. A birkapörköltfőző-verseny most sem maradhat el, mert erre van igény, mint a juh- és kecskesajtkészítésre, pásztorbotok faragására, csengettyűkészítésre... A szűkebb helyen olyan rendezvényt szeretnének biztosítani, amely értékeket közvetít a látogatók számára. Bízunk abban, hogy ezt a hagyományt sikerül hosszú ideig megőrizni, s ebben sokat köszönhetnek a Magyar Juhtenyésztők Szövetségének, melynek tagjai jelentős szervezőmunkát és anyagi áldozatot vállalnak.”

Tapasztalatszerzés

JUHÁSZTALÁLKOZÓ

A tervek szerint 2011. május 8-án kerül megrendezésre a Juhásztalálkozó, ami ismét juhászverseny lesz szakközépiskolások számára, melynek elődje a Szent György-napi Juhászverseny. A szervezésbe a Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Karán és a Magyar Juh és Kecsketenyésztők Szövetségén kívül bekapcsolódott a Gazdasági Egyesület.

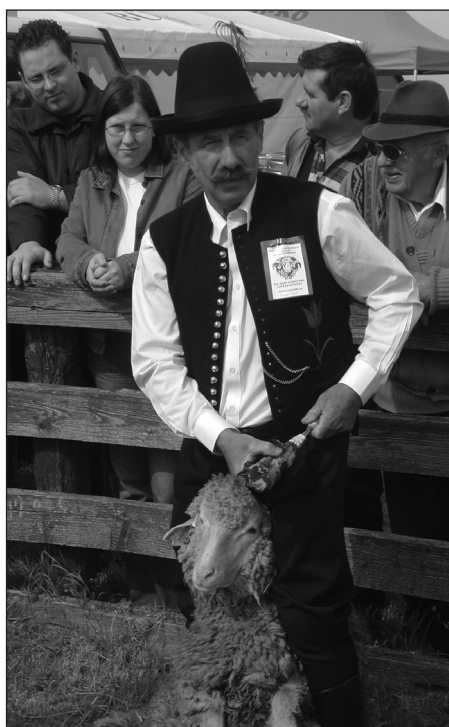
Barna Miklós a *MJKSz Dél-Alföldi Régió* vezetője és a Gazdasági Egyesület elnöke Benkő Zsolt elmondta, hogy a szakmai találkozó programjába tervezik Dani János elismert juhtenyésztő termékkóstolóval egybekötött bemutatóját, ahol a kész termékig vezető utat is megfigyelhetik a látogatók.

Az idén húsz éves Gazdasági Egyesület keretén belül a korábban létrehozott agrártörténeti szakosztályhoz kapcsolódóan Perényi János ügyvezető koordinálásával alakult meg a *Pásztorélet-kutatók köre* — melynek célja a pásztorélettel kapcsolatos tárgyi emlékek összegyűjtése és bemutatása — szintén helyet kapna a találkozón.

Korábbi kiállításait is nagy érdeklődés kísérte Debrecenben, Makón, Ópusztaszeren a Nemzeti Történeti Emlékparkban, Csanádpalotán, Hódmezővásárhelyen, Mezőberényben, Kondoroson és Nagybecskerekben egyaránt.

A találkozón szerzett új ismereteket, ötleteket mindenki hasznosíthatja a saját tevékenysége során, mely megkönnyítheti, szebbé, s talán jövedelmezőbbé teheti e nem mindennapi ágazat fennmaradását, a látogatók pedig kellemesen kikapcsolódhatnak.

Összeállította: Benák Katalin
(Fotó: Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Karának archívuma)

Versenyben

MÓNUS OTTÓ

VÁSÁRHELY KŐFALA

Elődeink felrakták
Több méter magasra
Hogy az áradó Tisza
A várost el ne moshassa

Mint tekergő kígyó
Öleli a várost
Ódon falain kívül
Épült egy Kertváros

A hosszú falat egykor
Habok nyaldosták
Kikötőit gyakran
Uszályok látogatták

Karikákhoz kötötték
A vízi dereglyéket
S ugráltak a partra
A régen látott legények

Kirakták a sót
Hordták a gabonát
Egy részét annak
Messzi földről hozták

Nagy volt a forgalom
A védőfal tövében
Csónakok ringtak ott
Főleg délidőben

Lámpák jelezték
Hogy eljött az este
Sok halászlegény
Régen azt leste

Városi leányok
Várták a sok halat
Ezért látogatták sokszor
A hatalmas kőfalat

Vizet merítettek
Jó nagy edényekbe
Vállukon hordták azt
Mezítláb lépegetve

S ha eljött az ideje
A híres vásárnak
Védője lett az
A sok portékának

Mert ha jöttek a víz felől
A rossz arcú legények
Védőfalként szerepelt
A város emberének

Tövében fürödtek
Fiúk és leányok
Támfalán pompáztak
A mezei virágok

Békaconcert hallatszott
Ha eljött az este
Párkányán a sok legény
Szeretőjét leste

S ha eljött ideje
Az áradó Tiszának
Erősítették réseit
A város kőfalának

Így telt el fölötté
Másfélszáz esztendő
S történelmet mesél el
A sok szél koptatta kő

Vadvizek csapdosták
A beépített téglákat
De mindig ellenálltak
Az élet viharának

Ilyesmiket látott
S őriz sok titkot
Rejtelmes tragédiát
És sok kellemes napot

Más ma már a világ
Változott a funkció
Gátak közt a Tisza
S kiszáradt a Hód-tó

Zajlik mai életünk
És alig vesszük észre
Hogy e fal a várost
Számталanszor védte

A salétrom is megjelent
A kemény vén téglákon
Mégis mindig sugallja
Hogy az ember arra sétáljon

Ma parkok futnak mellette
S javígtatták hibáit
Olyan lett mint régen
Ami közelről is látszik

Becsüljük hát e kincset
Mert nem tudhatjuk soha
Mit adhat még a városnak
Ez a régi híres kőfala

MÓNUS OTTÓ

Született: Hódmezővásárhely, 1936

Szakképzettsége: műszaki tanár

Művei:

Válogatott versek, 2007

Vásárhelyi körtánc. Antológia. 2011.

Mottó:

*„A műveltség csodálatra méltó,
de időnként nem árt,
ha arról sem feledkezünk meg,
hogy amit érdemes tudni,
nem megtanulható.”*

(Oscar Wilde)

Gaál Györgyi: Vásárhelyi kőfal

VENDÉG VOLTAM GREGUSÉKNÁL

Hódmezővásárhely és környéke sok szempontból hozzájárult a megye és az ország fejlődéséhez a huszadik században. Ismertek számunkra azok a tudósok, képző- és előadóművészek, teológusok, orvosok, tanárok, írók, kiváló sportolók, akik a megye és az ország különböző részén – sőt határainkon túl is – elismerést hoztak a városnak. Mint aki külföldre került, de ebben a városban nőtt fel, hadd szabadjon zárójelben megemlíteni, hogy az Egyesült Államokban és Kanadában több mint húsz diplomás, Vásárhelyről kivándorolt lakik, akik szakterületükön pályafutásuk során nagyon szép eredményeket értek el.

De meg kell említeni azokat is, akik a város gazdasági és polgári életében tevékenyek. Újságírók, banktisztviselők, valamint azok, akik az üzleti élet pezsgésében vettek részt, és évtizedeken keresztül hozzájárultak a város fejlődéséhez.

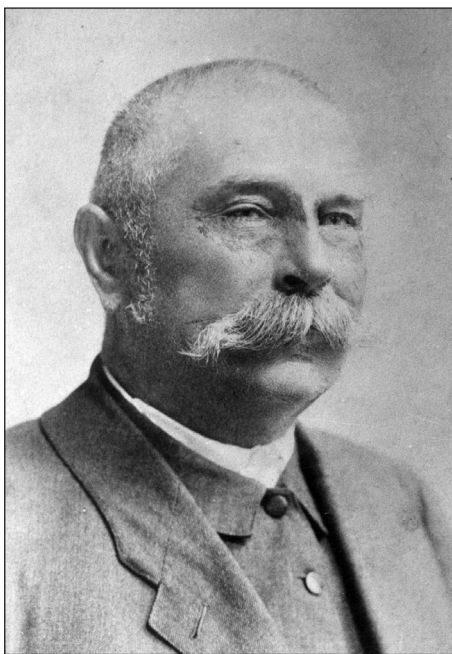
Hódmezővásárhely és népe elismerést szerzett a virágzó tanyarendszeren keresztül is. Ez a környék nagyon gazdagon megáldott, „zsiros” földdel rendelkezik, amit a nép nagy gondval és szakértelemmel művelt hosszú időn át. Itt nemcsak a közvetlen vásárhelyi hatásra gondolunk, hanem a várost körülvevő nagyobb területre is, hiszen a tanyavilág szervesen hozzátartozott a város életéhez. Sok tanyai lakosnak volt háza a város belterületén, ők rendszeresen közlekedtek a tanya és a város között, ezzel is hozzájárulva a gazdasági élet létketéséhez.

A tanyavilág egyik kiemelkedő személyisége Gregus Máté, vásárhelykutasi kertész, gazdálkodó. Gregus Máté (1861–1938) egy olyan vásárhelyi személy, aki mint úttörő meglátta azt, hogy ez az anyaföld nemcsak búza, kukorica, napraforgó, zöldség termesztésére alkalmas, hanem a gyümölcskertészet megalapozására és annak kifejlesztésére is.

Gregus Máté végtelen tiszta gondolkozású vásárhelyi gazdálkodó volt, tele érdeklődéssel, aki nagy szorgalommal próbálta jobbá tenni családját és a város népének életét. Ez nyilvánult meg tevékenysége minden területén. Minden érdekelt, ami a mezőgazdasághoz tartozott, a környezet tanulmányozásában a föld szeretete és embertársai iránt érzett természetes tisztelete serkentette. Figyelmét semmi nem kerülte el, számára minden jelentett valamit.

Id. Gregus Máté 1938. augusztus 23-án hunyt el, Székkutatson nyugszik, amely település megalapításán oly sokat fáradozott. Fia, a hasonló beállítottságú ifj. Gregus Máté lelkesen folytatta apja tevékenységét, és továbbfejlesztette a virágzó gazdaságot. Itt kell megemlíteni azt, hogy édesapám, Kovács Lajos növényvédelmi- és vegyszerkereskedő üzlete a város közepén, a Kossuth téren, az Ógimnázium (ma Alföldi Galéria) sarkán volt. Alig harminckét éves volt, amikor a Királyi Magyar Temészettudományi Társaság rendes tagjául választotta 1929-ben. Gregus Máté és családja nagyon szoros szakmai és üzleti kapcsolatban állt vele. Ez volt tehát a háttér annak, hogy mint serdülő gyerek nyaránként az 1943–1945 körüli években többször vendégük voltam a példásan fenntartott és nagy szakértelemmel felszerelt tanyájukban. Mindig nagy örömmel gondolkok vissza a terebélyes gyümölcsösben történt eseményekre. Ezeket a sorokat most az emlékezet tárházából, az Újvilágból próbálok előkeresni hat évtized múltán, írásban rögzíteni az utókor számára.

Amikor egy látogató megérkezett a Vásárhelykutasi állomásra, egy lovakocsi várta, leginkább az egyik Gregus unoka (emlékezetem szerint három fiú közül a legfiatalabb, velem egyidős lehetett) hajtott a lovakat.

Gregus Máté mintagazda

(1861 - 1938)

(F. NLVK Helyismereti Gyűjtemény)

A póshalmi tanya a 47-es úttól néhány kilométerre volt, s már a távolból lehetett látni a birtok erdős részét. A gazdaság jelentős felét a nyugati és északi oldalon akácfa szegélyezte, ami védte a belső, betelepített területet a szélről és nagyobb hófúvástól. Azon belül következtek az eprefák, szép, méltóságos sorokban beültetve. Az epert mi, gyerekek ráztuk le a fákról tiszta ponyvákra, s aztán nagy hordókban a tanya közepén épített szeszföldébe vittük. A lapos kocsit a cefrés hordókkal kis számár húzta, amit nagyon kedveltünk.

A gyümölcsös nagy gondval volt felosztva, egy jelentős rész már termő fákkal volt betelepítve. A munkálatok minden évszakban be voltak osztva, természetesen követték egymást. Különös hozzáértés kellett a jókora „faiskola-parcella” ápolásához, hiszen az volt a Gregus család kísérleti telepe és fontos bevételi forrása. Ugyanis a két-három éves fákat rendszeresen szállították a városba, amit a piaci nap előtt már este beraktak Kovács Lajos raktárhelyiségeibe, és az Ógimnázium hátsó részén várták a fuvar. Onnan korán reggel kivitték a Kossuth téri piacra, amit később a kőfal alá – a Bethlen Gimnázium és Városháza alatt – helyeztek az ott levő tágasabb területre. Oda jöttek a vevők garmadával, keresték Gregus bácsit (ifjabbat), aki mindig időt nem kímélve, nagy szakértelemmel magyarázta meg, hogyan kell a talajt előkészíteni, a gyökereket ültetés előtt gyöngéden visszametszeni, a csemetefát elültetni, locsolni, gondozni. A tapasztalat nélküli vevővel éppen úgy foglalkozott, mint azzal, aki már gyakorlattal rendelkezett. Amikor egy csemete elültetése nem sikerült, egyszerűen díjmentesen adott egy másikat, újra időt szentelve a vevő tájékoztatására.

Minden felkeltette az érdeklődését, különösen ami a gyümölcsösök szakszerű ápolását illeti. Ebben kartársa volt Kovács Lajos, aki a gyümölcstermelésben, szőlészetben és zöldségtermelésben egyformán otthonosan mozgott. Így a közreműködés természetes volt, és köztük őszinte baráti viszony alakult ki az évek folyamán.

De pillantsunk be még egyszer Gregus Máté birtokára. Ez a végtelenül szorgalmas ember minden náluk dolgozó munkást egyformán megbecsülte. A család minden tagjának meg volt a napi feladata, s mint vendég, jómagam is élveztem a jó levegőn végzett munkát. A fáradságos nap után jókat aludtunk. A szeszföldé nagyon korszerűen volt felszerelve. Oda mindenféle gyümölcsből került cefre, hiszen a nagy terjedelmű kert tele volt gazdagon termő fákkal, amik bőven ontották a cefrébe való, jól megért gyümölcsöt. A fináncok rendszeresen ellenőrizték a szeszföldé munkálatait, de a könyvvitelben hiányt, bizony, aligha találtak.

A birtokot gondosan művelték, gyümölcsöt sokan élveztek a kutasi és a vásárhelyi piacon. Emlékezetem szerint többször szállítottak gyümölcsöt és csemetefát Orosházára is.

Gregus Mátétól mindenki csak tanult. Ez a szerény megjelenésű ember megosztotta tapasztalatait. Kísérletezett, mindig kereste az újtát annak, hogy kitermeljen hideg időt álló csemetéket, ezzel is új kapukat nyitva meg az előrehaladásnak. Kovács Lajossal a permetezőszerek vegyítéséről, időszzerű használatáról sokat beszélgettek, s tapasztalataikat továbbadták a környék lakóinak.

Érdemes megemlíteni azt is, hogy amikor édesapám 1941-ben vásárolt egy jó homokos kopár telket a Nyikos-dűlön, a Kása-erdővel szemben, akkor kikérte tanácsát a terület felosztásával és betelepítésével kapcsolatban. A csemetéket Greguséktól vette, azokat családunk tagjai – több felnőt segítségével – jó eredménnyel el is ültették. Az évek folyamán a gimnázium nagy felkészültségű, mindenki által szeretett és tisztelt tanára, Körtvélyessy László többször kihozta a gyümölcsösbe diákjait, figyelemmel kísérve Kovács bácsi faoltási fortélyait.

Gregus Máté egy természetvédelmi, erdőben dúsz övezetet szeretett volna a város köré vonni. Az akácfát a vásárhelyi talajban természetesnek találta, terjesztését mindig serkentette. Ez a fa nagyon beillett a kishomoki területre is, mivel az akácfa szereti a homokot. Ennek az előnyét Máté bácsi korán meglátta. Mindig azon munkálkodott, hogy a várost és környezetét szebbé tegye. Amikor a Kokron-palota parkosításáról volt szó 1942 körül, Máté bácsi és Lajos bácsi tanácsát kérték ki a belső kert és a külső, a Szentesi utca felőli rész felépítésére.

A Gregus-birtok 1945 után a székkutasi Petőfi termelőszövetkezet kertészetének lett az alapja, fejlődése megtorpant. A népes család szétszóródott. Az élő családtagok tisztelettel és szeretettel őrzik a családot összetartó, szerető nagyapjuk emlékét. Hagyott maga után valami más maradandót is. Iskolát neveztek el róla. Nagy öröm volt számomra, hogy 2003-ban ellátogathattam a Gregus Máté Mezőgazdasági Szakközépiskolába, s együtt visszaemlékezhetünk egy odaadó, tevékeny, nyílt szellemű, mindig alkotó, hódmezővásárhelyi, magyar gazdaemberre és fiára, akik a gyümölcskertészet mesterei voltak. Faiskolájuk sok-sok család kertjét, otthonát és asztalát gazdagította. Az iskola méltó nevet kapott, ahol a fiatal „susnyók” ápolásával az utókor neveli a tanári kar az élet nagy iskolájára.

Legyen áldott Gregus Máté emléke!

Kovács László

HAZULRÓL HAZA

— Zúgó harangok hangján —

**dr. Bakk Elekné
dr. Takács Sára**

„Székelyudvarhelyen sebész, fül-orr-gégész orvosként és közéleti emberként gyógyít, nevel. Belgyógyász főorvos férjével, dr. Bakk Elekkel kiváló orvos-párost alkotnak, Udvarhelyszék népét segítő, cselekvő szeretettel szolgálják. Férje halála után szülőföldjére hazatérni szándékozik. >> Ne menjen doktor néni, maga nekünk egy kicsi Magyarország << – marasztalja kedves betege. A székelyek közé került magyar orvosasszony legnagyobb megvalósítása, hogy konok kitarása, diplomatikus szervezőkészsége révén áll Farkaslakán a két cserefa közt Tamási Áron síremléke, méltó temetése után. [...]

Bimm-bamm bimm-bamm, szól Hódmezővásárhely tizenegy templomának harangja. Szülőfalum harangja. Székelyudvarhelyen, mikor lányaim kicsik voltak, majd unokáimat is felvittem a református templom tornyába – a háromból a középnagyságú harang hiányzik, ágyúnak ezt adták, mikor kellett, de kettő szól szépen.

Bimm-bamm: az élőket hívogatom, halottakat elsiratom...

A szó kiapad – a hang még szólni tud. Erősítsd, templom harangja fiataljaink: az ÉLETRE. Gazdag emlékü, szép, nehéz életem, hazulról haza vándorlásom szálljon zúgó harangok hangján.”

Gregus Máté mintagazda, közéleti személyiség, falualapító unokája, Takács Sára 1922. január 31-én, Székkutason született. 1939-ben Hódmezővásárhelyen érettségizett. A Szegedi Orvostudományi Egyetem hallgatójaként 1942-ben került Erdélybe. Marosvásárhelyen, a Bolyai Egyetemen avatták orvosdoktorrá. Dr. Bakk Elek belgyógyász főorvoshoz ment feleségül Székelyudvarhelyre, s ott is telepedtek le. A kiváló orvos, közéleti személyiség életútjának néhány mozzanatát dr. Berényi Károly idézi föl Bakk Takács Sára *Hazulról haza* című könyvének vásárhelyi bemutatója és a Gregus emlékkiállítás kapcsán, melyen leányai is jelen voltak.

– olvashatjuk a Kriterion Kiadó gondozásában megjelent Bakk Takács Sára *Hazulról haza* című könyvében.

Már jó ideje, hogy Székelyudvarhelyen minden évben megfordulunk családi kötődéseink okán. És mióta Gabi néni – feleségem édesanyja – is rendszeresen velünk tart, a számtalan rokoni és baráti látogatások sorába bekerült Bakk Elek doktorék patinás polgári háza is a Bethlen Gábor utca 20. szám alatt.

Igaz, Tamási Áron rokonával, a nagyhírű Bakk főorvossal már nem találkozhattunk, de kedves feleségével, a Vásárhely-Kutaspusztáról (Székkutasról) a Székelyföld székesfővárosába (Székelyudvarhelyre) származott kedves földinkkel, a két világháború közötti Magyarország mintagazda példaképének, Gregus Máténak egyik unokájával, dr. Bakk Takács Sára néniel emlékezetes beszélgetéseket folytathattunk. Pontosabban én a két barátő (Gabi néni és Sárika néni) tartalmas, multidéző beszélgetéseinek figyelmes hallgatója lehettem.

Sára néni gazdag életútjának néhány fontosabb állomása ezen beszélgetések alapján előttem is kirajzolódott, bár ennek kultúrtörténeti és kortörténeti jelentőségét csak most kezdem megérteni. Szerencsére amatőr videósként az egyik alkalmat filmkazettán is dokumentáltam... most értékelődhet csak fel igazán, az öt éve készült felvétel!

De élénken él emlékezetemben az a négy évvel ezelőtti találkozás is, amikor véletlen fültanúja lehettem a nagybeteg erdélyi íróóriással folytatott telefonbeszélgetésének...

Sütő Andrászt hívta jelenlétünkben, hogy egészségi állapotáról érdeklődjön orvosként és aggódó barátként. A 86 éves Sárika néni szellemi frissességét csodálhattam telefonos baráti beszámolója kapcsán is, melyben a Kányádi Sándor és a közötte zajló sajnálatos sajtóvitának részleteibe engedett bepillantást nyerni. Nekem úgy tűnt a hallottak alapján, hogy Sütő András Sára néninek adott igazat (tudomásom szerint Tamási Áron temetésének részletein nem egyezett a

vitázók véleménye, pedig Sárika néni hiteles tanúja, segítő szervezője volt a szomorú eseménynek Farkaslakán). A beszélgetés végén az orvos beszélt a beteggel, és az általa készített feketeribizli-szörpöt ajánlotta, amelynek magas vas- és C-vitamin tartalma jó hatású lesz majd a szükséges, de agresszív kezelések, és a betegség előrehaladtának következtében legyöngült író közérzetére. Minket is megemlégett, mint magyarországi testvéreit, akik hazafele, Marosvásárhelyen keresztül haladva a gyógyhatású szörpöt beadják majd... Búcsúzása az írótól biztató, a gyógyulásba vetett hitet erősítő volt. Ahogy azonban, a telefonkagylót a helyére tette, hosszú másodpercekig nézett maga elé, majd egy előtörő sóhaj kíséretében ismételte: ”András elhagy minket, sajnos elhagy!”

A szörpöt elvittük Marosvásárhelyre.

Egy hónap múlva értesültünk Sütő András halálhíréről...

Az idén is készültünk „hazulról haza”, és fel akartuk keresni Sárika nénit is, hogy dedikálná az újra kiadott életútregényét... De néhány napja levél érkezett Székelyudvarhelyről, benne gyászjelentéssel:

„Szomorúan tudatjuk, hogy a nyugalmazott főorvos, jó édesanya, nagy- és dédnagymama, özv. dr. Bakk Elekné dr. Takács Sára életének 89., özvegységének 39. évében, 2010. június 21-én csendesesen megpihent.”

Emléke legyen áldott!

*Berényi Károly
fotó: Biró István*

DR. KOVÁCS LÁSZLÓ

1935-ben született Hódmezővásárhelyen. A Bethlen Gábor Gimnáziumban érettségizett 1956-ban elvégezte a debreceni Református Teológiai Akadémiát. A forradalom után az Egyesült Államokba távozott. Lelkész Buffalóban, New Jersey-ben. Indiana Egyetemen végezte tanulmányait. Tanszékvezető professzor (Purdue Egyetem, Történelem Tanszék), könyvtárigazgató (St. Olaf College). Kutatási területe: Egyesült Államok könyvtárainak, levéltárainak magyar vonatkozású anyagának felmérése. Jelenleg emeritus professzor, Indianában él.

DR. BERÉNYI KÁROLY

1953. november 28-án született Hódmezővásárhelyen. A Bethlen Gábor Gimnáziumban érettségizett, majd a Szegedi Orvostudományi Egyetemen 1979-ben kapott általános orvosi, 1984-ben csecsemő-gyermekgyógyászatból szakorvosi diplomát. Jelenleg házi gyermekorvos. Társadalmi megbízatása: Határainkon túli magyar ügyek városi tanácsnoka, a „Hódmezővásárhely tiszteletbeli polgára” program egyik kezdeményezője. Rendszeresen publikál.

Akár én is lehettem volna . . .

HANSEN, VAGN: ERIKA

(Forrás: Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár)

Egy fénykép 1956-ból. Velem egyidős fiatal lány, aki talán az enyémhez hasonló gimnázium padjából került az utcára, és cipelte, talán használta is a vállán lévő gépfegyvert.

Órákig nézegettem a képet, s rengeteg kérdés merült fel bennem. Hiszen én is lehettem volna ez a lány, ha néhány évtizeddel hamarabb születek. Vajon én mit tettem volna az ő helyében? Mertem volna vállalni a cselekvés felelősségét, vagy csendben meghúztam volna magam otthon, mint sokan mások? Félttem volna, vagy nagyobb lett volna félelmemnél a hitem egy szebb jövőben?

A lány bizakodó arccal mosolyog. Igen, ő fegyvert mert fogni a túlsúlyban levő és hazánkat elnyomó szovjet erőkkal szemben. Nem egyedül tette ezt, hanem azok mellé állt, akik a SZABAD ÉLETÉRT harcoltak. Az egyén szabadságáért, a haza szabadságáért.

Én már szabadságban nőttek fel. Fogalmam sincs, milyen korlátok közt, megfélemlítve élni. Nekem csak azon kell aggódnom, hogy jól felkészültem-e, s kihívnak-e felelni az iskolában, míg ő fegyverrel a kezében állt a barikádra. Az ellenséges tankok könnyörtelenül tüzeltek rá és társaira. A lánctalpas óriásfegyverek vezetői nem vették figyelembe, hogy az előtte lévő magyar, fiú vagy lány, gyermek vagy felnőtt. Az ellenség, az ellenség függetlenül a nemtől és a kortól. Egy óvatlan pillanat, egy meggondolatlan lépés és egy egész élet omolhatott össze.

Vajon mi lett a sorsa ennek a lánynak? Életben maradt? Börtönbe zárták? Esetleg egy jobb élet reményében külföldre menekült a forradalom bukása után?

Ezekre a kérdésekre már nem kapok választ. Mégis ő és a hozzá hasonlók gondolkodása és cselekedetei példaként kell, hogy előttünk, mai fiatalok előtt álljanak!

Németh E. Rebeka 10. b
Bethlen Gábor Református Gimnázium

A *Nemzeti Emlékezet Hete* alkalmából az Emlékpont által meghirdetett *Mit jelent számomra '56?* című pályázat fődíjaként a *Vásárhelyi Látóhatár* főlajánlotta a legjobb esszé közlését. Németh E. Rebeka egy dán fotós: Hansen, Vagn Erika című alkotásáról írta le gondolatait. 2008-ban Henning Schultz, koppenhágai földrajztudós közreműködésével két dán alapítvány adományaként került a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárának gyűjteményébe a neves riporter, Hansen, Vagn 1956-ban készült magyarországi képei közül tizenkettő, (köztük az *Erika*) melyek a *Billed Bladet*-ben, a legtekintélyesebb dán képes hetilapban jelentek meg. Megtiszteltetés folyóiratunk számára, hogy a kapcsolatfelvételt követően hozzájárultak a *Vásárhelyi Látóhatárban* való megjelenéshez.

A FÖRGETEG

„Az pedig a jelen század elején történt, 1816. gyertyaszentelőkor, hogy 30 vasas német Orosházáról Sámsonba igyekeztén, a hó fergetegben utat tévesztett s az egész csapat lovastul együtt belevesztett a folyóba.”

(Szerelmi Sámuel)

Nem tudjuk földadni a reményt, hogy tartunk valami felé. Az embert ilyennek alkották. Íme, ami fent van, alulról jön, ami lent van, felülről.

A hó egyenletes tempóban hull, a különbségek kiegyenlítődnek. A szél kegyetlenül fúj minden irányból. Nem tudom, mennyi ideje lehetünk úton, egy méternyire látok magam elé, a társam behavazott zubbonya imbolyog előttem valószerűtlen barnás foltként a mindenben uralkodó szürkés-piszkos fehérségben. Azt követem: a zubbonyt. Apró, mozgó sötét folt a végtelen útvesztőben. Követem önkéntelenül, tartva az ő iramát. Ha gyorsít, gyorsítok. Amikor lassít: lassítok én is. Nincs önálló akaratom, teszem, amit ő. Régóta nem beszélünk. Több óra is eltelhetett az utolsó szó óta, mely erőltetett sikerült és bizonytalanra, akár jelenlegi létünk. Adott körülmények között minden szó értelmetlen erőfeszítés. A monoton, éles zaj süketé tette fülemet, nem bízhatok többé benne. Oly dolgokat hallok, melyek minden bizonnyal testem belsejében zajlanak.

Időnként, a legváratlanabb irányokból hatalmas széllokések taszítanak rajtunk. Elveszíténém az egyensúlyomat, ha nem támaszkodnék bele gyakorlatlan egy-egy ilyen lökésbe. Ennek ellenére már többször elessem, de ilyenkor, önmagam előtt is meglepő módon, gyorsan talpra szöktem. A mellkasom minden lépésnél súlyos kőként igyekszik lerántani a földre. Ha nem feszíteném lábizmaidat, és nem adnék nyomatókat lépteimnek, miáltal meneteléseem meglehetősen ugrálónak, tántorgónak hat, talán össze is rognék. A torkom ég. Kezem és arcom nem érzem. Sálam, amit utunk elején az arcomba húztam, keményre fagyott. Minden lélegzetvételnél a tüdőmbe legalább annyi hó kerül, mint amennyi levegő. Ég bennem valami, amitől szinte melegem lesz. Ez a tűz aztán kivetül a hóra, és vörös, narancssárga foltként hol közelebb, hol távolabb, táncolni kezd. A szemeim kápráznak a szűrős hóesésben. Könnyeim vékony jégretegeket mázolnak arcomra, amelyek visszatükrözik a táncoló, színpompás jelenéseket. Érzem is az arcom jegén csúszkáló forró délibábokat. Az eget és a földet lehetetlen megkülönböztetni, összecsúsztak a határok a piszkos-szürke kavardásban. Gondolataim szívárványként villannak, és azon igyekeznek, hogy eltereljék elmémet.

Képek ötlenek fel bennem. Vizeskanocsóból kiömlő vízugar, amint szétfröccsen

a mosdótálban, majd szabályos, körkörös hullámokat vet, míg én a tál fölél hajolva állok... Idegen férfi lépked felém, szorosan a fal mentén, ajkai szavakat formálnak, mond valamit, fontos közlendője van, a tekintete eltökélt, ám hangot nem hallok... Csak az őrvongó szél távol és közel. Selymes, barna hajzuhatag a lepedőn... Ezüstkanál nyelén megcsillanó lámpafény... Vendéglő füstös mennyezete... Igyekeznek néhány képet megragadni, de valamilyen ismeretlen, nyugtalan erő lök tovább, és tovább. Lőgyakorlat a kaszányában... Farakások között kergetőző ifjak a ködtől gomolygó erdőben... Tó partján fekszem vizesen, mezetenül a langyos pázsiton, az égen világító felhők táncolnak...

Órákkal ezelőtt, vagy talán napokkal ezelőtt indultunk? Közben mintha besötétedett volna, vagy lehet, hogy az eszméletemet veszítettem el... Azt hiszem, élek, annak ellenére, hogy semmit sem érzek. Hiába marok a testembe, hiába karmolok végig érzéketlenre fagyott arcomon. Nem érzem a szakállamról leváló, körmöm alá szoruló jégdarabok feszítését sem. Vadászat... Szűrt fényben feszülő kötélén száradó ingek... Állati tetemek gyűlnek egy hatalmas gödörben, ami lassan minden oldalról megtelik folyadékkal, nedvekkel. Egyenletesen, bugyogva süllyednek alá a testek... Egy íny nélküli vicsorgó fogsor még utoljára föltűnik, mielőtt cuppogva alámerülne...

Nagyon, nagyon régóta menetelünk. Bár, ha végiggondolom, nem lehetett közben éjszaka. Félúton járhattunk a célunkhoz vezető úton, amikor a lovakról le kellett szállni, mert vihar támadt. Minél gyorsabban el kell jutnunk a legközelebbi lakott helyre, ott meleg ruhát váltani, a lovakat fedél alá vinni. Egy kétségbeesetten vergődő százlábú... Száraz fűrészporszag... egy létra, melynek vége a végtelenbe veszik... Híd, rajta himbálózó emberi testek... A város legfeljebb tíz kilométer lehet, vagy talán csak egy. Valójában régen oda kellett volna érnünk, sokadjára tesszük meg az utat. A lovak és az emberek is jól ismerik a járást, de a szélben és a hóban nyilván irányt tévesztünk. Lehet, hogy egy helyben menetelünk, körbe-körbe járva. Vagy elhaladtunk a város mellett úgy, hogy észre sem vettük? A legelső tudja az irányt, neki muszáj. Konvojban haladunk utána. A sereg egyetlen, hatalmas élőlény. Az első tudja, azért megy ő elől. Tovább. Mintha egyre kevesebben lennénk, bár nehéz a viharban bármit fölbecsülni. Tény, hogy most csönd van, mély csönd, amilyen eddig sosem kísérté lovas századunk vonulását. Csak a szél süvít, azt meg belül, az agyamban hallok. Egy-egy horkantás, köhögés, amiről nem tudom megállapítani, hogy kívülről jön-e vagy csak képzeletem vetíti a külvilágba. Síri csönd, csak a szél, és aztán megint csönd.

A kezdetet jobban szeretjük, mint a végét. Talán a vihar kezdete óta egy helyben

jártunk, és ugyanazt a havat tapostuk újra és újra keményre, ropogósra. Egy árokparton alvó részeg ember kifordult nyakkal, szétvetett karokkal... Az egyetlen támpont a semmiben: a szemeim előtt imbolygó barnás-fehér zubbony egyszer csak eltűnik. Mintha szakadékba zuhant volna. Körtáncot járó férfiak, verejtékező vállak, egymást ölelő karok... Egy szélmalom lassan forgó lapátokkal... Az előbb még előttem lépkedő kabát hiánya, az üresség elbizonytalanít. Magamra maradok. A magány elviselhetlenebb mindennél. Tovább. Hallom a malom vitorláinak kattogva gyorsuló suhogását. Automatikus teszem a következő lépést a feltételezett irányba, ahol a zubbonynak kelene most lennie. Gyertyaöntő...

Azután a zuhanás. Lehetetlen. Kicsúszik lábam alól a talaj. A karom fönnakad egy éles tárgyban, fölhasítja ruhámat és bőrömet. Valószerűtlen ideig érzek fájdalmat. Egy pillangó a földön, szárnyát le-föl ingatja... Meleg folyadék ömlik hónom alá. A fehérség, a megállíthatatlanul zuhogó hó hirtelen eltűnik, helyette kásás, tolakodó, mindenhová befolyni akaró, jéghideg víz. Elképzelhetetlenül hideg. Hideg és sötét.

húsvét

halk suhogással múlik az éjjel
illatok lengnek a hajnali széllel

hajlik a fűszál harmat csöpp csillan
benne a gömbölyű éjszaka illan

hajlik a fűszál harmatot hurcol
hátán a hanyatló ég tovacsordul

reszkető csillagok hullnak a mélybe
fölkkel a nap ugye fölizzik végre

Kovács Szabina

Született: 1976

Tanulmány: JATE BTK
magyar szakos középiskolai tanár

Elismerés:

Kiváló tanuló-mentor-pár
2009 mentora

Mottó:

„Holnap – holnap minden
eldő!”

/Dosztojevszkij: A játékos/

FORRAI SOMA
A MAGYAR GYORSÍRÁS
ÚTTÖRŐJE

1986. március 26-án a Frankel Leó Szakközépiskolában rendeztük meg a négy dél-alföldi megye közgazdasági szakközépiskoláinak XI. gép- és gyorsíró versenyét. Az iskola bejáratánál ezen a napon avattuk fel Forrai Soma, a magyar gyorsírás egyik úttörőjének emléktábláját születésének 125. évfordulója alkalmából. Azóta negyedszázad telt el, a gyorsírás ma már nem tantárgy a közgazdasági szakközépiskolában, mégis érdemes megemlékezni a neves gyorsíró-tanáról.

Forrai (Wodianer) Soma százötven évvel ezelőtt, 1861. február 7-én születik Vásárhelyen. Tanítványa volt Markovits Ivánnak (1838–1893), aki magyarra ülteti át a német Gabelsberger gyorsírási rendszert. Már tizenkilenc éves korában lapszerkesztő. 1880 és 1889 között a Fővárosi Gyorsírót, 1902 és 1914 között a Magyar Gyorsírási Újságot szerkeszti. (Magyar Színpad címmel színházi lapot is kiad.)

1902-ben a következőt írja: „A gyorsírás olyan ismeret, amelyet megfelelő intelligenciával bárki megtanulhat. De azért mégis különbség van közte és más tudomány között, mert semmiféle más tudomány nem követel úgy, mint a gyorsírás, hogy művelője az összes többi tudományokban is jártas legyen.” Elsők között ismeri fel a gyorsírás tudományos kutatásának szükségességét. Az általa szerkesztett lapokban ő indítja el a magyar gyorsíráselméleti kutatásokat.

1906-ban egyik alapítója és elnöke a Gyorsírástudományi Társulatnak, amely célul tűzi ki a gyorsírás törvényeinek tudományos rendszerbe foglalását és a gyorsírás elméletének művelését. A Gabelsberger–Markovits rendszerű gyorsírás elméleti és gyakorlati művelője. A gyorsírást több tanintézetben, így a Ludovika Akadémián is tanítja. Tankönyvei sok kiadást érnek meg, évtizedekig tanítanak belőlük.

Az Országos Gyorsíró Tanács szakelőadójaként őt bizzák meg az egységes gyorsírás megalkotásával, de korai halála megakadályozza ebben. 1918. november 19-én hal meg Budapesten.

Forrai Soma a Gabelsberger–Markovits-iskola egyik legjelesebb képviselője, aki ragaszkodik a rendszerhez, de jelentősen tovább is fejleszti, az egységes gyorsírás sokat merít tőle. Neve külföldön is ismert. 1885-ben Párizsban előadást tart az ottani gyorsíróegyletben a magyar gyorsírási viszonyokról. Kezdeményezője és főrendezője a budapesti gyorsíró világkongresszusnak.

Nagy támogatója az országos gyorsíró versenyeknek is. 1902-ben tagja a szegedi országos gyorsíróverseny bírálóbizottságának, amelyen először diktálnak percenként 270–300 szótagot.

Főbb művei: Magyar Gyorsírók Évkönyve. Bp., 1880; Szépirodalmi munkák gyorsírási mezben. 1–3. köt. Bp., 1888; Markovits Mozaik. Bp., 1906.

Kovács István

AKINEK
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY
A WITTENBERGJE

A Luther Kiadó gondozásában megjelent Fenyvesi Félix Lajos: *Egy régi templomra* című kötet utószavát Petrőczy Éva író, irodalomtörténész írta. A versek születésének háttérén kívül betekintést nyerhetünk Fenyvesi Félix Lajos mindennapjaiba, melyet a szülőföldről hozott örökség határoz meg.

Az 1946-ban született, sokkötetes Fenyvesi Félix Lajos, akivel egy közös írószövevény bemutatkozás sodort össze vagy harminc évvel ezelőtt, Hódmezővásárhely szülőtte. Ez lehetne akár száraz és felejthető életrajzi adat is, de nem az. A költő-gyermekversszerző, az *Evangélikus Élet* című hetilap finom tollú és közkedvelt kulturális publicistája ugyanis csaknem úgy összeforrt szülővárosával, mint egy evangélikus egyháztörténeti párhuzamot emelve metaforává - Luther Wittenberggel. A szülőtte földhöz kötődő versek sorában felejthetetlen az *Őszi város*, *A Bethlen Gábor Gimnázium ünnepére*, az *Ótemplomi zsoltár* és a *Kökénydombi Vénusz*. A költő veszteségei óriásiak: nagyon ifjan érte meg szülei és bátyja, Fenyvesi László evangélikus lelkész halálát, sőt az utóbbi politikai kínhalálát, a brutális agyonverést (Pieta, Testvérsírató).

Származásánál, hiténél, kötődéseinél fogva nyilvánvaló, hogy Fenyvesi Félix Lajos istenes költő, de nem az önbezáró, a szűk körben terjesztett, antológiakalodákba ragadó fajtából: ő nem hangoztatja, hanem éli és megéli az ökumenét, így tud egyforma hitelességgel szólni Németh Lászlóról és Szervatiusz Tiborról, a protestantizmus és a katolicizmus két elkötelezett művészeről. Verseit ennek megfelelően széles körben olvassák, értékelik, köztük olyan, érzékeny versértők, mint egykori írószövevény bemutatója, többszöri kritikusa, az ugyancsak életfogytiglan „homo vásárhelyiensis”, a neves irodalomtörténész, Imre Mihály.

Végül egy aprócska megfigyelés. Ez a Budapestet, balatoni gyerektáborokat, Erdélyt, gyógyulást remélő barátokat és gyámolításra szoruló idős hölgyek otthonait jó szóval-könyvekkel-kenyérral-kaláccsal körbeloholó, törekeny férfiú nem a múltban élő, nem régi-módi figura. Minden idegsejtjével odafigyel és reagál is a nagybetűs nagyvilág tönénéseire, örömeire és tragédiáira, mint legutóbb *Katyn új Golgotája* című, megrendítő versében.

Új versgyűjteményének változatos tematikája, a benne megnyilatkozó Isten- és emberszeretet révén méltó arra, hogy sokan, a mai, verasztázó korban is nagyon sokan befogadják, az egyház köreiből éppúgy, mint azokon kívül, mindenütt, ahol barátai élnek a magyar költészetnek.

Petrőczy Éva

FENYVESI FÉLIX LAJOS

Ótemplomi zsoltár

Újra itt az öreg templom csendjében.
Barátok, tiszta arcok közt.
Az orgona néma, de benem úgy szól,
mint gyerekkoromban rég:
fújuk apámmal
rendületlenül
a lépesmézizű
zsoltárt

Tudom, a zsarnok idő!

Elmentek mind a szólni bátrak.
A kórus. Karzatról az éjsötét
hajú lány: első szerelmem.
Tudós tanárok, diákok.

Fekete
palástban kezében Bibliával
fehér falból nem lép közénk
bölcs pap testvérem...

Mégis. Mi fújuk mindhalálig.
Öreg és fiatal.
Tavaszi télben, özönvíz esőben,
lomb-arany ősz udvarán,

zengjük, hogy amit évszázadon át
annyi elfúló hang tört szárnya
írt az égre:
áldassék örökre!
áldassék örökre!

Alkony a sötét hegytetőn

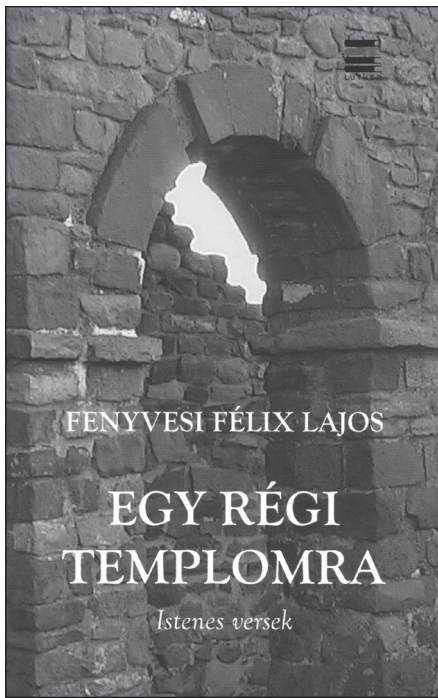
Áll a sötét hegytetőn.

Villám ezüst ostora lecsap:
fák körötte, örökzöld
bokrok levele csillan.

És csend lesz: álom-mély, nehéz.

Egy pillanat az élet.

A MINDENHATÓ ERŐ LÁTTATÁSA

Fenyvesi Félix Lajos
Egy régi templomra: Istenes
versek. Bp., Luther Kiadó, 2010.

A Vásárhelyről elszármazott Fenyvesi Félix Lajos csokorba gyűjtött istenes versei *Egy régi templomra* címmel a Luther Kiadó gondozásában jelentek meg a közelmúltban. A Budapesten élő, idén 65 éves költő ifjú kora óta újságíróként dolgozik, kulturális publicistaként írta be nevét a köztudatba, többek között az *Új Ember* és az *Evangelikus Élet* hasábjain. Munkásságának jelentőségét rangos elismerések is bizonyítják (Sajtószabadság-díj, Táncsics Mihály-díj), legutóbb 2010 őszén a Protestáns Újságírók Szövetsége tüntette ki a Ráth Mátyás-díjjal. Fenyvesi Félix Lajos irodalmi munkássága szerteágazó és gazdag, hiszen első, 1979-ben megjelent verseskötetét (*Szívverések*) számos kiadvány követte: *A sárkányrepülő* (versek, 1988), *1956* (versek, 1989), *Muzsikáló kristályerdő* (gyermekversek, 1992), *Időmalom* (versek, 1994), *Isten és ember* (prózaíráások, 1997), *Írott kő* (versek, 2003), *Vásárhelyi képirók* (versek, prózaíráások, 2003), *Égig érő szélmalom* (mesék, versek, 2005), *József Attila-énekek* (versek, prózaíráások, 2005), *Fekete-arany ős* (versek, interjúk, 2006).

Az *Egy régi templomra* című kötet költeményei témaválasztásukat és formai megszerkesztettségüket tekintve egyaránt változatos képet mutatnak. A költő felkérésnek tett eleget, amikor összegyűjtötte az elmúlt években született istenes verseit, de újabb, eddig nyomtatásban meg nem jelent alkotások is szerepelnek a most kiadott munkában. A tematikus kiadvány

megjelentetésének indokoltóságáról Petrőczy Éva így ír: „Származásánál, hiténél, kötődésénél fogva nyilvánvaló, hogy Fenyvesi Félix Lajos istenes költő, de nem az önbezáró, a szűk körben terjesztett, antológiakalodákba ragadó fajtából...” Tehát nem csupán saját vallási felekezetének, az evangélikus olvasóközönségnek ír, hanem minden egyes irodalmat kedvelő ember számára. A pályatárs-költőnő tollából származik az a hasonlat is, mely szerint Fenyvesi csaknem úgy összeforrt Hódmezővásárhellyel, mint Luther Márton Wittenberggel, mely gondolat utal Fenyvesi vallási hovatartozására, valamint szülőföldjéből táplálkozó költészetére. Erre legszebb példával a verseskötet *Őszi város* címmel elkülönülő költeményei szolgálnak, hiszen itt a költő versebe szedte többek között kedves vásárhelyi templomait, egykori gimnáziumának épületét, Mártély varázslatos és nyugalmat árasztó világát, a vak hordárt, valamint a város jeles tudósainak, alkotóinak – többek között Imre Mihály, Grezsa Ferenc, Lányi Lajos, Sonkoly Tibor – értékmentő, értékteremtő munkásságát.

Fenyvesi Félix Lajos verseit négy nagyobb szerkezeti egységbe rendezte. Az első, a Jelek költeményeinek többségét – a szerző segítő megjegyzései, alcímei szerint – egy-egy képzőművészeti alkotás, bibliai részlet vagy éppen történelmi esemény hívta életre. A ciklus versei közül a Katyn melletti mészárlásnak emléket állító költemény különösen figyelemre méltó. A huszonötézer lengyel katona kegyetlen halálát, a helyszín döbbenetes csendjét, a mészárlást körüllegő homályt rendkívül érzékletesen, szívbe markolóan jeleníti meg:

**„Világotak virrasztva feleségek mécsszemei,
 várták haza őket ötven éven át;
 elkoptak a fából faragott rózsafüzérek,
 bőrukre égtek a fekete csalánruhák.”**

(Katyn új Golgotája)

A szerző a kötet második egységében (*Egy vérző arc*) a 20. századi magyar irodalom nagyhatású írói, költői – Ady Endre, Márai Sándor, József Attila, Pilinszky János, Weöres Sándor, Németh László – előtt tisztelg. Az ihletadó forrás a nagy elődökhöz kapcsolódó olvasmányélmények, személyes emlékek és benyomások sora. Emellett kortárs írókat is megszólít verseivel – többek között Petrőczy Évát, Vasadi Pétert, Kemenczky Juditot. Kiemelem Ady Endre egyik legismertebb istenes versének, az *Imádság háború után* címűnek az újraértését.

**„Nem harcolok és nem csokolok már,
 vérem tüze kihamvadt,
 mint vén gyümölcs, megértem halálra,
 magába ivott a Nap.”**

(Imádság nehéz napok után)

Ady Endre több mint száz évvel ezelőtt írt versében a lírai én megtörve és kiszolgáltatottan tér meg Istenhez, az élet háborúit megvívta, már csak az Úrtól remélt nyugalom és megbékélés után vágyakozik. Mégis minden megtörtés ellenére szenvedélyes és feszültséggel teli a vers. Fenyvesi imádságában ez a belső izzás elmarad, helyette a fáradt belenyugvás és az Isten által nyújtott menedék reménye kap nagyobb hangsúlyt.

A verseskötet utolsó ciklusában (Rekviem) olvasható a Testvérsírató, melyben testvérének, Fenyvesi Lászlónak, a tisztázatlan körülmények között, fiatalon elhunyt evangélikus lelkésznek állít emléket.

**„Az októberi Nap nem akar múlni,
 az idő hálójába akadt.
 Sírköved lyukas a könnyeimtől,
 könnyáztatta minden pillanatot.”**

**Az alkony mögött feketerigódal.
 Már kétszer annyit éltem,
 elengedlek Isten nevében.”**

(Testvérsírató)

Az istenes versekben felsorakozó változatos formák a költői mesterség minden csínját-bínját ismerő és elsajátító, birtokló alkotóművész munkái. Találkozhatunk itt prózaverssel, rimtelen szabadverssel, japán eredetű, három soros haikuval, képzőművészettel, rímes négy sorosokkal, szonettformával, sőt népdaltémának szánt rövid verssorokkal is. A lírai alkotások mellett három prózaíráás is szerepel a kötetben, melyek egy-egy oltárképhez, filmhez és templomépülethez kapcsolódó vallásos elmélkedéssel egészítik ki a kötet gondolati ívét.

Az irodalomkedvelő, versszerető, Vásárhely iránt elkötelezett olvasóközönség körében minden bizonnyal nagy érdeklődésre számíthat a költő. A gondolatébresztő, értékmentő szándék remélhetően értő fülekre, érzékeny szívekre talál. Fenyvesi Félix Lajos a körülötünk lévő világ minden rezdülését kész megörökíteni, versebe foglalni. Azonban nem pusztán dokumentál, hanem az apró mozzanatok, a látszólag összefüggéstelen történések mögött is az élet teljességét, a mindenható erőt látja és látatja:

**„Borostyán fut a templom falára,
 a szél virágot szór a folyóba,
 szerelmes szavak mindenütt;**

**végenincsen öröm és csókok,
 koszorúk mindig más homlokán,
 csönd azúr hangjai.**

Egy kéz elsímítja a világ ráncait.”

(Örökké tartó pillanatot)

Nagy Bertilla

Dömötör Mihály tisztelgő fotótárlata

DUÁLIS TÖMÖRSÉGGEL

A kiállítás Lucien Hervé életműve előtt tisztelgve, annak hatására és tovább gondolásaként jött létre. Az épületek felépülnek, élet költözik beléjük, majd amikor elvesztik funkciójukat, otffelejtik, magukra hagyják vagy lebontják őket. Az elfelejtettek, magukra hagyottak közül a jelentősebbek, szerencsésebbek, pusztulásukban is értéket képviselő tiszteletteljes romokká válnak.

A kiállítás témája egy XXI. századi építészeti abszurd. Ezt az épületet teljesen nem építették fel, nem fejezték be, nem volt benne élet, bár nem vesztette el funkcióját, vasszerkezetei mégis elrozsdásodtak, felrobbantani, lebontani nem tudják, mert az is pénzbe kerül. XXI. századi mementóként rommá vált.

Dömötör Mihály fotóművész tárlatán Almási István alpolgármester mondott bevezetőt. A kiállítást Szuromi Pál művészeti író nyitotta meg. Közreműködött Révész Róbert kavalon.

Sgy kisléptékű, szelíd, változatos kamara-bemutatón vagyunk. Mégis bizonyos idő szükséges, hogy tisztesen felfogjuk a művész fotói által sugallt különös, rendhagyó épületanalízist. Azt, hogy itt egy merészen startoló, szépreményű architektúrával szembesülünk, amely a kortársi idő sodrában reményvesztett, csonka, torzószerű romszerkezetté vedlett át. Úgy pusztult el, hogy közben nem is élt igazán. Ámde miféle ház, miféle hely az ilyen – csóválhatjuk fejünket. Amivel értetlenségünket, rosszállásunkat is kifejezzük. Minthogy ez mégiscsak helytelen. És csakugyan: nincs még egy európai nyelv, amelyben a fizikális, térbeli és lokális képzetek olyannyira összefonódnának az alapvető erkölcsi kategóriákkal, mint pont a miénkben. Ami nálunk helyes, az közeli rokonságban áll az igazsággal, a jóvalóssággal és a gyökeres mentalitással. A helytelenség fogalma mögött ellenben megannyi hamisság, rosszaság vagy alávalóság húzódik meg. Szinte nyaklól nélküli.

De maradjunk még a gyökeresség, a lokalitás képzeteinél. Annál is inkább, mivel a jelenlegi frappáns, esszéyszerű fotótárlatot valójában az érdemi tisztelgés, megbecsülés gesztusa hívta életre. Most nagyon egyszerűen egy közismert vásárhelyi fotográfus megemeli kalapját egy másik földije előtt. Természetesen a világhírű nagymesterről, Lucien Hervéről van szó, aki 100 éve látta meg a napvilágot e városban. Majd a bőrnagyke-

DÖMÖTÖR MIHÁLY: A SUMENI EGYETEM

reskedő Elkán László családja itt is élt nyolc évig. Nem sokáig. Ennek ellenére a történelmi kataklizmákat átélte, gubancos sorsú, Párizsban letelepedett fotóművész úgyszólván matuzsálemi kort tudott megélni. Mindössze négy éve ment el közülünk. Persze világpolgárság ide, nemzetközi hírnév oda: ő sosem tagadta meg nemzeti eredetét. Magyar-francia alkotónak tekintette önmagát. Számára leginkább Szerb Antal briliáns hangú kötetei és József Attila érzéki gazdagságú versciklusai biztosították, hogy mindvégig eleven kapcsolata legyen szeretett anyanyelvével.

Eldöntendő ellenben: Lucien Hervé lényegében mit tett le a modern fotóművészet szemléleti asztalára. Bizony elég sok mindent. Számunkra most mégis az a legfontosabb, hogy termékeny munkásságában az építészeti, környezetesztétikai fotográfiák perdöntő jelentőséggel bírnak. S itt mindenekelőtt a Le Corbusier-val való intenzív, termékeny, mármár baráti kapcsolatát emelném ki legfőképp. Hisz jóformán teljes igényű, szisztematikus képegyüttest készített a nagyhatású, korszikos rangú építész valamennyi létesítményéről. Nem is szólva itt a Gropius, Nervi vagy Wright munkáiról alkotott fotókról, egyúttal az Eiffeltoronyról komponált remek sorozatokról.

Corbusier mindenesetre pontosan ráértett: Hervé igazában „építész lélekkel” rendelkezik. Mert bámulatos adottsága van a meglehetősen elvont térbeli ritmusok lakonikus, szenzibilis

és zenei finomságú képi lekottázásához. Nem csoda így, ha a kitűnő építész alkalmanként tanult is e mesteri fotográfiákból. Már csak azért is, mivel ebben a szemléletmódban éppúgy helyet kapnak a feltűnően távoli, akár a szokatlannul közeli felvételek. Majd a madártávlatos, a békaperspektívás vagy a döntött, ferde nézetek következnek. Ezekből pedig egyre-másra kitűnik: a racionális és organikus térszervezésben ugyanúgy jelen vannak a drámai és poétikus, a materiális és szellemi természetű hatáselemek. Gondoljunk csak a vetett árnyak kísérteties, dinamikus és időverte megjelenésére. Amelyek szinte az építészeti állandóság ellenében működnek. Elmondhatjuk tehát: e tárgyias képzetű, minimalista törekvésű, sallangtalan művészetben majd minden formakapcsolat bizonyos páros, duális és panteista elevenségű életigenlésre van felfűzve. Mintegy a korszerű filmkockák analógiájára.

Puritán, minimalista képszerkesztés? Aztán különös, meghökkenítő forma- és térkontasztok? Szó se róla: ezen a nyomvonalon szinte mindenki kamatoztathatja Lucien Hervé szemléleti metodikáját. Amint ezt Dömötör Mihály jelenlegi bemutatóján is felfedezhetjük. Más kérdés, hogy a hosszú évtizedekig alázatos, míves műtárgyfotósként tevékenykedő művésztől mi sem áll távolabb, mint a józan, racionális objektivitás. Őt inkább tematikai, formai megérzései és sejtelmői vezérlik. Ezt bizonyította akkor is, amikor a közelmúlt

időkben ugyanúgy tárlatot szentelt komor Vakablakos képegyüttesének, mint talányos Árnékképek sorozatának. Talán e kiállítás címeiből is kiderül: az alkotó világfelfogásában főként a szomorkás, tragikus és groteszk mozzanatok dominálnak. Így látjuk ezt a mostani kirukkolásnál is.

Ennek dacára micsoda érzéki összeszedettség, koncentrátság élteti az itteni képsorokat. Adva van egy bulgáriai, shoumeni helyszínű, félbehagyottan veszteglő balkáni egyetemi épület, aztán nincs tovább. A művész azonban türelmesen, kíváncsian lehorgonyoz e fura, korszerűnek látszó objektum részleteinél. S egészében valami olyasmit kérdez tőlünk: ugyan miféle magasrendű, egyetemes eszmeiség az, amely végső megvalósulásában a tunya, igénytelen provincializmussal érintkezik. Hiába a modern architektúra elegáns, geometrikus logikája, hiába a vaskos betontömbök iszonyatos ereje, itt minden egyes érték önmaga paradox, tragikus eltelébe fordul át. Mert az értelmetlen pusztulásnál, a méltatlan halálnál alig ismerünk megdöbbentőbb jelenségeket. Egy-egy többszörösen elhasználódott, rozoga, magára hagyott parasztszekernek – mint amilyeneket Fejér Csaba vagy Erdős Péter festett – azért mégiscsak van valami emberi, historikus méltósága. De mit kezdünk egy céljavesztett, részeire szakadt, önmaga agoniázásába süllyedt felemás épülettel?

Nos, pontosan itt lép be a fotóművész formái, szellemi leleményessége. Dömötör Misi ugyanis a szabályos, világszerű ablakkeretből látható csonka, reménytelen és világnélküli épülettorzót pusztán csak kiindulásnak tekinti. Hisz a későbbiekben egyre tömörebbé, feszebbé, bensőségebbé válik szemlélete. Neki egy folyosórész melankolikus fény-árnyék lüktetése éppúgy megkapó, mint a komor faltömbökből elővillanó geometrikus, expresszív mintázatok látványöröme. És itt máris az absztrakt, félabsztrakt felismerések régióiban vagyunk. Ám ennél is fontosabb, hogy az alkotó lépésről lépésre bevezet bennünket korszakunk megváltozott, összetett szépségfelfogásába. Abba, hogy nekünk már korántsem a harmonikus, inkább a feszültségteli, fájdalmas és drámai szépségek az igazán ismerősek.

Megtehetette volna a művész, hogy ezúttal színes, patinás hangulatú műveket helyez elénk. Sőt egynéhány jellegzetes figurát is szerepeltethetett volna. De nem és nem. Mivel a fekete-fehér, puritán előadás hívebben tolmácsolja az alkotó tárgyias, meditatív magatartását. Azt, hogy az építészet voltaképp a közösségi együttélés lélektani tükre. Ne feledjük: az építészek majdhogynem félistenek, a civilizált élet alapvető szálláscsinálói. Dömötör Mihály igényes, érzéki képei viszont az egyéni és kollektív létezés lényegi dimenzióit forszírozzák. Elvégre értelmes, kiaknázható terek csak ott szülehetnek, ahol az üres, anyagtalan térzónák bizonyos zárt, befejezett falonstruktúrákkal szövetkeznek. Bármilyen furcsa, de a korszerű nyitottságot csupán a karakteres hagyománytisztelt hitelesítheti igazán.

Talán ennyiből is kiderül: Dömötör Mihály mind szemléleti lakonikusságával, mind gondolati magvasságával méltón csatlakozik Lucien Hervé nagyszerű, tanulmányos örökségéhez. Ha jól tudom: Hervé az egyedüli hódmezővásárhelyi világnagyság, akinek bemutatói mindenfelé a magyarság szellemi becsületét öregbítik. Nem tudom azonban, hogy e vizuális, képzőművészeti profilú településen van-e emléktáblája vagy köztéri portréja a város kivételes, hírneves fiának. Ha nincs, bőven megérdemelné.

Szuromi Pál

SZABÓ PÁL

Szuromi Pálhoz

„Néha azt hisszük: a világaló értelem, az elméleti tudás minden nehézségén átsegítheti az alkotó embert. Sajnos nem így van.” – Szuromi Pál (Tiszatáj 2002. nov.)

Fényt adj minékünk, nappali fényeket!
Ne lámpa-izzó ölje az Árnyakat.
Terembe zárva, Ön-magányban,
nemcsak az él, aki fényben élhet.

Hol itt az égbolt és „kik” a csillagok?
Hiába néznénk este az ég felé:
Magunk körül csillagtalanság,
parkban a fény padokat világít.

De mennyi művész árnyak ölében él,
sötétben izzik, néha a szikra fel-
parázslík éjsötétben, ámbár
giccs-remek, celebek ragyognak.

Kohán ecsetjén ébredezett, figyelt,
felénk nevet még –ördögi gúnykacaj–
a képkeretbe zárt Mefisztó...
Nagy szeme villog az éji vásznon!

Ki fény mögött áll: él, fizet és vakít,
világa Istent egymaga mímeli;
míg ő a Rendező, Teremtő,
nincs horizontja a talpnyalásnak.

Világa mű-fény. –Kell a tekinteted,
akár a Nap, lát műkritikus szemed,
farmerkabátod ég palástja,
toll a kezdedben ezért: iránytű.

DR. SZABÓ PÁL

Született: Hódmezővásárhely, 1974

Végzettsége: SZTE Bölcsészettudományi Kar (történelem, tanár)

JATE Állam- és Jogtudományi Kar (jogász, dr. jur.)

SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

SZTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola

Foglalkozás: tudományos kutató, egyetemi oktató

Elismerés: Szegedi Tudományegyetem Verspályázata I. díj (2009)

Kötete: Shakespeare köpenyében - versek -

Szeged, 2007.

Ars poetica:

**„A vers legyen olyan, mint egy bizánci mozaik: apró
részekből építkezik és részeiben is az egészt sugallja.”**

(Szabó Pál)

TULAJDONLÁS ÉS FÉMDETEKTOROS VIZSGÁLATOK

A földben rejlő minden régészeti, vagyis 1711 előtti lelet a nemzeti örökségünk része, melynek védelme, megőrzése és gondozása a legtöbb régészeti és örökségvédelmi intézmény elsődleges feladata. A régészeti leletek és lelőhelyek feltárása egyszeri és megismételhetetlen, mivel minden tárgy és jelenség ezzel kikerül eredeti összefüggéseiből, megsemmisül. A jelenleg hatályos örökségvédelmi törvények és jogszabályok hivatottak biztosítani nemzeti kincsünk fenntarthatóságát. Törvények határozzák meg, hogy ki végezhet régészeti feltárást ma Magyarországon, valamint jogszabályok tartalmazzák a különböző feltárástípusokra vonatkozó előírásokat. Ezek közé tartozik a régészeti megfigyelés, a terepbejárás, a légi fényképezés, a műszeres lelet- és lelőhely-felderítés, a leletmentés, valamint a próba- és megelőző feltárás.

Komoly viták tárgyát képezik az ingó régészeti leletanyaggal kapcsolatos jogszabályok. Az egyre nagyobb méreteket öltő tudatos műkincsavadászat és a fémdetektorral gyűjtött leletekkel folytatott illegális kereskedelem következtében ezek a tárgyi emlékek vannak a legnagyobb veszélynek kitéve. Egyszerű kezelhetőségük és könnyű hozzáférhetőségük miatt a különböző típusú fémdetektorokból ma már több tízezer található magánkézben. Természetesen meg kell különböztetnünk a véletlen előkerült leleteket a tudatos műkincsgyűjtéstől, hiszen ezekre az esetekre eltérő jogszabályok vonatkoznak. Minden esetben az előkerült tárgyakat haladéktalanul be kell jelenteni és meghatározott helyen be kell szolgáltatni. A törvényi szabályozás ellenére a leletek általában nem kerülnek be a múzeumokba, így megbecsülni sem tudjuk, hogy mekkora az a leletmennyiség, ami évről-évre magánkézben kallódik, illetve az országhatáron kívül kerül. Ennek egyik lehetséges okát a jutalmazás alacsony mértékében kell keresnünk. A jelenlegi jutalmazási gyakorlat, esetleges, érték alatti és az ingatlan tulajdonosára nem terjed ki.

Magyarországon a 18. századtól kezdve van szabályozás a kérdésben. A földből véletlenül előkerült tárgyak tulajdonjogát 1949-ig a római jogból származó harmadolás elve határozta meg. Az állam, az ingatlan tulajdonosa és a megtalálója ennek alapján osztoztak a leleten, illetve az állam megvásárolhatta az összes tárgyat a másik két szereplőtől. Az 1949. évi 13. számú törvényerejű rendelet azonban kimondta az állami tulajdon kizárólagosságát. Az 1963. évi 9. sz. tvr. feloldotta a korábbi kizárólagosságot, így a megtaláló, amennyiben az állam nem tartott igényt a megtalált tárgyra, megtarthatta azt, ellenkező esetben megfelelő díjazásra volt jogosult. Az 1975. évi 6. sz. tvr. a régészeti leletekre a társadalmi tulajdon kifejezést használta, azonban az 1997. évi CXL. törvény visszatért az állami tulajdon kifejezés használatára, és a továbbiakban már nem a lelőhely tulajdonosát, hanem a lelet megtalálóját részesítette anyagi elismerésben. A jelenleg hatályos 2001. évi LXIV. törvényben

Leletanyag - Tornyai János Múzeum

is az állami tulajdon kizárólagossága szerepel, azonban a leletről az állam nevében a kulturális örökség minisztere mondhat le a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező múzeumok javára. A szabályozás szerint tehát a leletek a nyilvántartásba vétellel a múzeumok tulajdonába, ezzel kormányzati vagy önkormányzati tulajdonba kerülnek át.

Az illegális leletgyűjtés országos probléma. A régészeti lelőhelyek kifosztása a földrajzi környezettől függetlenül általános jelenség. Alig találunk olyan lelőhelyet, ahol nem lelhetők fel az amatőr régiségbúvárok tevékenységének nyomai. Ennek visszaszorítására több kormányzati szerv hatékony együttműködésére lenne szükség. Nem szabad elfelejtenünk, hogy egy-egy tárgy piaci vagy eszmei értékén kívül sokkal fontosabbak mindazok az információk, amelyeket a gyűjtésük során jegyeznek fel a régészek. Ezen adatok nélkül ma már nehezen elképzelhető a régészeti leletek társadalmi hasznosulása. Ugyancsak kívánatos lenne a szorosabb együttműködés az amatőr kutatók, megtalálók és a régészek között, mivel hazánk mintegy 6-800 fős régész-társadalmára nem lehet jelen minden lelet előkerülésekor és nem ellenőrizheti a becslések szerint is mintegy 5000 fő fémdetektorral rendelkező amatőr régiségbúvár tevékenységét.

Napjainkban a régészeti feltárásokon egyre szélesebb körben használnak különböző lelet- és lelőhely felderítésre alkalmas eszközöket és módszereket (fémdetektoros, földradaros, földmágneses vizsgálatok, légi fényképezés). Egyszerű kezelhetőségük és eredményességük miatt a különböző típusú fémdetektorok használata a legelterjedtebb. A lelőhelyek fémdetektorral történő szisztematikusan átkutatásának szükségessége a nagy felületen végzett régészeti feltárások ásatási technológiájának következménye. A gépi humuszolás miatt nagy mennyiségű adat elveszik, ugyanis a humuszban gyakran számos jól datálható tárgy található, amelyek hozzájárulhatnak az adott lelőhely pontosabb kronológiájának meghatározásához. Különösen igaz ez a „fém tárgyakkal gazdag” korszakok

lelőhelyein, mint például a középkori falvak területén. A Tornyai János Múzeum 2009-ben a Hódmezővásárhelyhez tartozó Kingéc nevű határ részben végzett próba- és megelőző feltárással párhuzamosan elvégezte a Hódmezővásárhely 209. számú régészeti lelőhely fémdetektorral történő szisztematikusan átvizsgálását is.

Az általunk végzett fémdetektoros vizsgálat alapvető célja a Hódmezővásárhely 209. lelőhelyen található Árpád-kori település időrendjének szűkebb időhatárok között történő meghatározása volt, melyet a kevésbé kidolgozott kerámia-típkronológia jelenleg nem tesz lehetővé. Minden egyes régészeti lelet helyét GPS-koordinátákkal rögzítettük és az előkerült jelenségeket dokumentáltuk. A leletek helyét később térképre szerkesztettük, azok szóródása, illetve sűrűsödése további elemzési lehetőségeket nyújt majd a feldolgozás során. A lelőhely átvizsgálása során összesen 88 darab, különböző régészeti korszakokból származó fémtárgy került elő. Legnagyobb számban Árpád-kori érmekeket találtunk. A műszeres leletfelderítés egyik legfontosabb eredménye egy korábban ismeretlen honfoglalás kori temető azonosítása volt.

Feltehetően egy vagy több, a terület szántása során megbolygatott honfoglalás kori sírból származnak a két- és egytagú csüngős ingnyakveretek és töredékeik, egy kisméretű bronz fülesgomb, valamint különböző bronz karperec töredékek. Az Árpád-kori viselet szerves részei voltak a csatok. Számos, különböző típusú csat és csattöredék került elő, melyek a 10–13. századra keltezhetőek. Az Árpád-kori ékszerek egy ép és egy töredékes fejes gyűrű, egy ezüst kőves gyűrű töredéke, valamint egy bronz mellkereszt töredéke képviseli. Emellett a lelőhelyen számos lapos, kerek, közepén átlukasztott ólomkarikát találtunk, melyek funkciója bizonytalan. További érdekesség egy emberalakos ólom fejes gyűrű töredéke, melynek pontos korszakhoz kötése bizonytalan.

A korábbi időszakokat néhány őskori bronztárgy (ár, csüngő, tű) töredéke és egy avar indadiszes kisszívég képviseli a leletanyagban.

A vizsgálat során előkerült középkori fémtárgyak és érmeke egy viszonylag hosszú életű Árpád-kori település képét tárják elénk. Az Árpád-kori pénzek között az 1048 és 1235 közötti időszak vereteit találhatjuk meg. A terület elnéptelenedésére a 13. század második felében kerülhetett sor a tatárjárás, vagy a 13. századi településkonzentráció következtében.

Az elvégzett műszeres lelet- és lelőhely felderítés során nem csak egy korábban ismeretlen lelőhelyet sikerült azonosítanunk, hanem a terület településtörténetét is olyan kronológiai időhatárok között rögzíthettük, melyre önmagában a próbafeltárás és a lelőhely egy kis részén végzett megelőző feltárás során előkerült leletanyag nem lett volna alkalmas.

Kép és szöveg: Csányi Viktor

A KASZINÓ

Hódmezővásárhely nagypolgárai 1845-ben alapították meg az úri kaszinót a különböző kulturális rendezvények céljára. (Fejérváry József (1929) *Vásárhely története családok tükrében*. Hódmezővásárhely. 61.o.) A 19. század végén új épület emelését is elhatározták – a kaszinó akkori elnöke, dr. Imre József 1897-ben pályázatot írt ki új épület tervezésére. A pályázatot Reppmann Gyula aradi építész nyerte. (Kaszinó-építés. Hód-Mező-Vásárhely. 1897. Szept. 30.: 3.o.) A terven a kaszinó elnöksége módosításokat kért, amit Reppmann el is végzett, azonban az épület költségei így megemelkedtek. 1899 januárjában a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet is megállapította, hogy a tervek az adott költségvetésen belül kivitelezhetetlenek, ezért Imre József pályázat nélkül megbízta Sándy Gyulát új tervek készítésével. (A kaszinó-építés. Hód-Mező-Vásárhely. 1899. Ápr. 27.: 3.o.) Imre József jól ismerte Sándyt, hiszen a Református Főgimnázium mellett ő tervezte – az Imre által vezetett – Szemkórház épületét is.

Az új kaszinó a főtér közvetlen szomszédságában, a híres Fekete Sas szállóval szemközi telken kapott helyet. A költségek erős behatároltsága miatt a teleknek alig több mint felét építhették be. Sándy egy L-alaprajzú épületet tervezett, melynek mindkét szára közel azonos hosszúságú; a fő szárny észak felé, a főtérre nézett, míg a mellékszárnya a telek belseje felé nyúlt. (Csongrád Megyei Levéltár Hódmezővásárhelyi Levéltára. Kiemelt építési tervek gyűjteménye. II 918/1902.) A két szárny hangsúlybeli különbségét az is mutatja, hogy az északi szárny jóval szélesebb, itt kapott ugyanis helyet a nagyterem, az olvasó, az ebédlő, valamint a társalgó és a könyvtár is. Ezzel szemben a nyugati szárnyban csupán kisebb, egymásba nyíló helyiségek vannak: a kamra, a konyha, a vendéglős szobája, a szárny végén pedig egy jégverem. Az északi szárnyban a helyiségek elrendezése szimmetrikus: a nyolcszögletű nagyterem egy-egy rövidebb oldalához csatlakozik a téglalap alaprajzú olvasó és ebédlő, egyik hosszabb oldalához pedig a társalgó. E tökéletes szimmetriát részben megtöri az ezekhez tapadó sok kisebb terem és előszoba. Az épületnek emelete egyáltalán nincs, a bejárat is egészen jelentéktelen helyen, az északi szárny véghomlokzatán nyílik.

A kaszinó főhomlokzata roppant díszes: nagyrészt ugyan téglából van, azonban a falsíkba különböző méretű és formájú mezőket sülyesztett, melyeket sgraffitto virágokkal díszített vakolat fed. A homlokzaton belül is különösen a középrizalit nagyon összetett, melyet a kettős fejezettel ellátott

pilaszterek tesznek igazán díszessé. A pilaszterek lábazata az övpárkány magasságában kezdődik: egyszerű, fogsoros díszű dór lábazatnak tűnnek. A pilaszterek törzse a homlokzathoz igazodóan téglalaborítású, alsó fejezete – mely a félkörös záródású nagy ablakok boltvállának magasságában helyezkedik el – azonban már faragott kő. A fejezet alsó részét hegyes fogsor díszíti, e fölött száron ülő mákgubók indulnak felfelé. A gubók fölött a pilaszterek folytatódnak, továbbra is téglalaborítású a törzsük, azonban egy-egy hosszukás mezőt sülyesztett beléjük Sándy. A mezőt egy keskeny, hosszú szárú virág díszíti. A pilaszterek valódi, összetett fejezetei csak ezután következnek: alsó részükön egy fogsoros díszű abakusz van, fölötté pedig egy kinyílt mákvirággal díszített fejezet ül. A pilaszterek a koronapárkánynál véget érnek, azonban azokon még egy-egy alacsonyabb pillér is áll, melyek tetején egy-egy gömb alakú, bimbóhoz hasonló csücsdíz ül. A pillérekön ülő gömb emlékeztet a romantikus zsinagógák pilléreire, keleties hatásúak. Közvetlen előképe azonban véleményem szerint Lechner Ödön Iparművészeti Múzeuma lehetett, amelynek sarokpillérein szintén csücsdísszel el-

látott gömböcskék ülnek. A múzeum egyébként magára a homlokzatra, főleg a pilaszterekre is nagy hatással lehetett, ugyanis a múzeum pilasztereiben is megtalálhatóak a virágok és az összetett fejezet. A kaszinó két középső pilasztere egy számárhátives attikát fog közre, melynek alapformája szintén az Iparművészeti Múzeum attikáihoz hasonlít. A kaszinó a felsorolt díszítésekén kívül térrendszerében is közel áll az Iparművészeti Múzeumhoz: az alacsonyabb szárnyak között egy magas tetőzetű középrizalit áll, mely a hatszög három oldalával kiugrik a homlokzat síkjából. E hasonlóságok következtében tehát elképzelhető, hogy a hódmezővásárhelyi kaszinó egyik előképe Lechner Ödön Iparművészeti Múzeuma volt. Sándy jól ismerhette a múzeumot, hiszen azt az 1896-os millenniumi ünnepek keretében építették, és új, népies-keleties formái nagy visszhangot váltottak ki.

A kaszinó tehát bizonyos részleteiben kétségkívül hasonlít az Iparművészeti Múzeumhoz, de nem annyira merészen újító: Sándy jobban ragaszkodott a saját – korábbi épületein is látható – népies elemekkel vegyített, de historizáló stílusához.

Bodó Péter

Foto: HDK

A kaszinó főhomlokzata - 2011.

Vásárhelyi LÁTÓHATÁR • Helyismereti - Irodalmi - Művészeti folyóirat. II. évf. 5. szám 2011/1.

Kiadja: Hód-Biotech Kft. Hód Kiadó, HDK 6800 Hódmezővásárhely, Andrassy út 1. IV/41. **Felelős kiadó:** Fuchsz Máté ügyvezető • **Szerkesztőség:** Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége 6800 Hódmezővásárhely, Andrassy út 1. IV/41. **E-mail:** benak.katalin@diplomakiado.hu. **Telefon:** + 36 20 280 2529 • **Főszerkesztő és tördelő:** Benák Katalin. Helyismereti szerkesztő: Borus Gábor. Irodalmi szerkesztő: Simon Ferenc. Művészeti vezető: Hézsó Ferenc. A szerkesztőség további tagjai: dr. Szabó Pál, Fülöpné Rákos Éva, Kovács István. Fotótechnika: Gaál Györgyi. Nyelvi lektorok: Petrőczy Sándorné és dr. Lázárné Megyeri Zita. • **Nyomda:** Szoliter Nyomda, Hódmezővásárhely, Benkő István nyomda vezető 5-13/2011. • **Megjelenik:** negyedévente. • **Megrendelhető:** Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége 6800 Hódmezővásárhely, Andrassy út 1. IV/41. E-mail: benak.katalin@diplomakiado.hu. Átutalással: Raiffeisen Bank Rt. 12067008-00149806-00100007 • Minden jog fenntartva. ©Vásárhelyi Látóhatár. • HU ISSN 2061-8182 • Ny.t. 163/0239/2/2010. • Első közlésű, elektronikus formátumú kéziratot fogadunk, mely tartalmáért a szerző vállal felelősséget. • Adatvédelmi nyilatkozatunk megtekinthető a www.diplomakiado.hu oldalon. • A címloldal a szegedi Tömörkény Művészeti Gimnázium 12. grafikus osztály terve alapján készült.

EGY MECÉNÁS ÉS EGY FESTŐ TALÁLKOZÁSA

Dr. Moldvai Sándor sebész főorvos elképzelését váltotta valóra Sonkoly Tibor vásárhelyi festőművész, amikor a Szent István templom urnakápolnájába megfestette a *Mária mennybebívása* és a *Jézus feltámadása* című alkotásokat. A pannók keletkezésének történetét személyes vallomásuk alapján ismerhetjük meg, mely követendő példaként szolgálhat.

Dr. Moldvai Sándor (1924)
nyugalmazott sebész főorvos,
az Országos Orvosszakértő Intézet
csoportvezető főorvosa

A MECÉNÁS — DR. MOLDAI SÁNDOR

Feleségemmel már korábban megbeszéltük, hogy mindketten az urnás temetést fogjuk választani. Ibike kívánsága volt az is, hogy édesanyját, és az ő két fivérét is exhumáltassuk a vásárhelyi temetőből. Így egy helyen lenne a család. Ez később meg is történt. A nagy család bekerült az urnakápolnába, amelyet a Szent István templomban alakítottak ki 2007-ben. Ibike ebben az évben hunyt el. Ezért döntöttem úgy, hogy Budapest helyett itt valósítom meg az eredeti elképzelésünket.

A frissen kialakított kápolnát azonban sivárnak és személytelennek találtam. Feleségem, Ibike mindig szerette a szepet, örült, ha festményekkel díszíthette a lakásunkat. Ezért az Ő emlékére freskókkal szerettem volna díszíteni ezt a helyet. Felvettem a kapcsolatot az akkori plébánossal, Kopasz Istvánnal. Szándékom szokatlan volt, de elfogadta. Ezek után kellett kivitelező művészt találnom. Segítségül hívtam dr. Dömötör János nyugalmazott múzeumigazgató és műtörténész barátomat. Így jutottunk el Sonkoly Tibor festőművészhez. János végig az ügy mellett volt, és mint mentor támogatta azt.

Ez az adomány az én életemben egyszeri és megismételhetetlen. Feleségem, társam elvesztésének fájdalma váltotta ki. Mégis jelentős, mert a város életében közösségi funkciót lát el. Vigaszt nyújt a gyászoló embernek.

Két év elteltével, azóta is folyamatosan kifejezik tetszésüket, elismerésüket az ismerőseim - úgy nekem, mind az alkotónak. Megnőtt a szándék, és egyre többen választják ezt a méltó helyet szeretteik nyughelyéül. A további mecénási tevékenységem abban nyilvánul meg, hogy kezdettől ajánlom a művészt hasonló feladatokra, még Budapesten is. Bízom abban, hogy hasonló igénnyel lesznek olyanok, akik folytatják az urnakápolna többi helyiségének díszítését. Így egy komplet, egyedülálló objektummal gazdagodik az egyház - és általa a város is. A felavatáskor Dömötör János

is elmondta, régebbi adományok a városnak a Nagy András János és a Bakay kutak voltak, valamint a templomainkban látható színes üvegablakok. Úgy érzem, a mi vállalásunkkal bővült ez a kör.

Napjainkban a polgári mecenatúra sokkal szerényebb keretek között jelenik meg: egyéni felajánlások a rászorultak megsegítésére. Mindenki szűkebb marokkal mér. Szokássá vált a telefonos kérés, médiafelhívás. A kisemberek fokozottabb érzékenységet mutatnak ezen a téren, mint az, aki ezt könnyebben megtehetné. Tisztelet a kivételnek. Mindenesetre nem tudok kirívó esetekről Vásárhelyen. Ezért úgy érzem, az én adományom kellő súllyal kapcsolódik az elődök megszakadt hagyományához. Szakemberek szerint a festmény eszmei értéke kétmillió forint körül van.

Számomra azonban sokkal fontosabb a művész által megjelölt alkotás üzenete.

Moldvai Sándor

A FESTŐ — SONKOLY TIBOR

Dr. Moldvai Sándor Dömötör János javaslatára kerestem meg azzal a szándékkal, hogy a röviddel előtte meghalt kedves felesége emlékére az urnakápolnába illő képet készíttessen és adományozzon a Szent István téri templomnak.

Nagy kihívást jelentett ez számomra. Ahhoz a korosztályhoz tartozom, akiknek indíttatása idején a társadalmi elvárás nem éppen a vallási neveltetésre épült. Nekünk a nagyszülők vallási szokásai jelentettek elsősorban az ebbéli élményeket. Most viszont érzékelhető, hogy egyre jobban újraértékelődik a társadalom és egyház kapcsolata, valamint ennek ezeréves múltja. Művészettörténeti vizsgálódásaink elképzelhetetlenek azoknak az értékeknek a megismerése nélkül, amelyeket az egyházművészet vagy annak alkotói hoztak létre évszázadok során.

Terepszemlét tartottam, mielőtt vállaltam volna a feladatot. Ez határozhatta meg, hogy milyen méretben és hangulatban készülhet el a mű. Úgy gondoltam, hogy a középkor virágzó reneszánsz hangulatában, egyéni, kissé expresszív hatásban kell megfestenem. Tapasztalat igazolja, hogy ez az ábrázolás a mai ember számára is befogadható.

Hogy mit ábrázoljanak a képek?

Hát azt sem volt egyszerű eldönteni. Több ötlet született. Ezekről vázlatokat készítettem. Dömötör János és Moldvai doktor úr rendszeresen tartották velem a kapcsolatot. Ötletekben sem volt hiány. Ez a folyamat két hónapig tartott. Majd elkezdtem a tényleges megvalósítást. Doktor úrnak kezdettől fogva kívánsága volt, hogy szeretett felesége is ábrázolva legyen, valamint ő maga is. A *Mária mennybebívása* adta ehhez a lehetőséget, a világi és égi történetes együttes ábrázolásával. Kezdetből fogva hármastagolású képben kellett gondolkodnom: középen Mária két angyallal, két oldalt három-három alak, félig nyitott térben. A terem padozatának perspektíva vonalai Mária teste felé mutatnak. A horizont és a felhő vonala az égi történetnél szintén egy vonalba esik. Ezek kapcsolják egybe a két jelenetet. Mint hagyo-

mányosan, modelleket kellett beállítani. Ezekről felvételek, majd rajzok készültek. Unokaöccsém, Varga Árpád mint operatőr segített ebben. Modelként a két unokám, Ágika és Laci, valamint Szender Ákos és Áрпи felesége, Éva álltak rendelkezésemre.

Ez a triptichon készült el először. Amikor a három elem a helyére került, Mózes Lajos asztalosmester segítségével - ő készítette a nagyon stabil kereteket is - Moldvai Sándor megálmodott egy másik képegyüttest is. Ezt a meglévővel szembe, a búcsúztató szertartás termének falára gondolta. Így folytatódott a közös munkálkodásunk, majd elkészült a *Jézus feltámadása* című jelenet. Jézus alakjához kitűnő modellt találtunk Fazekas Gábor személyében, aki nagy átéléssel jelenítette ezt meg. Nem véletlen: korábban Passiójátékokban is szerepelt. A bal oldalon egy stációjelenetet ábrázoltam. Itt a másik modell Prokop István. Jobb oldalon látható a keresztlevétel, melynél Éva segítkezett. A történet különlegessége, hogy a modellbeállításokat sötét háttérrel képzeltem el. Ezért a modelleknek elég hidegben, - február - kellett este, a műterem udvarán lenge öltözetben állniuk. A legnehezebb helyzetben Fazekas Gábor volt. Ha ő ezt nem vállalja, nem született volna meg a szerintem legjobban sikerült Jézus alak.

Összességében: a részemről nagy átélést igénylő munka tíz hónap alatt készült el. Megtiszteltetés számomra, hogy megcsinálhattam. Akkori tudásom legjavát adtam hozzá. Ritkán adódik ilyen lehetőség.

2008-ban áldotta meg Kiss-Rigó László megyés püspök úr. Azóta sok pozitív visszajelzést kaptam. Céлом az volt, hogy a fájdalmas pillanatokban vigaszt kapjanak a gyászolók, bibliai jelenetek felidézésével éppúgy, mint képi úton.

Az avatáson Dömötör János így fogalmazott: „Szakrális üzenete van az élet nem múlik el, hanem folytatódik egy más közegben.”

Sonkoly Tibor

Sonkoly Tibor és modelljei
Szender Ákos, Beier Ágnes és Beier László

PERBEN A MULANDÓSÁGGAL SAMU KATALIN (1934 - 2011)

„A plasztika mindig is a maradandóságot célozza meg, s így jó eséllyel perelhet a mulandósággal.”

– Ezek Samu Katalin szobrászművész szavai egy 1960-as évekből származó nyilatkozatából. A gondolat, amelyet megfogalmaz, példásan írja le műveinek azt a körét, melyet már az első kiállításai kapcsán is őszinte lelkesedéssel és elismeréssel fogadott mind a szakma, mind a műtészek akkori meghatározó köre. Állatszobrának első sorban a kőben megfogalmazott darabjaira használhatjuk mi is azt a kifejezést, melyet már 1966-ban leírt Szabó György az Élet és Irodalomban szobrai kapcsán: „finom archaizmus.”

Miként bontható ki ez a fogalom, és hogyan gyökerezik e páratlan szobrászi életműben?

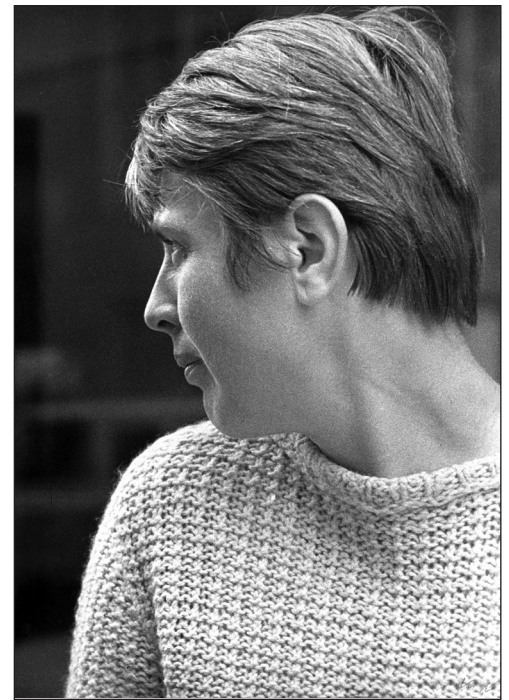
Samu Katalin 1934-ben született Hódmezővásárhelyen. Tizennégy éves korában Szegeden Tápai Antal szabadiskolájában tanulta, hogyan kell szobrászként bánni az anyaggal. Budapesten érettségizett, majd a Képzőművészeti Főiskolára került, ahol Mikus Sándortól szobrászatot, Barcsay Jenőttől tárgybrázolást és anatómiát tanult. Az egy éves előtanulmányok után vették fel az Iparművészeti Főiskolára, ahol Borsos Miklós volt a mestere. 1958-ban, a főiskola elvégzése után visszatért szülővárosába, mert az itt élő emberek és állatok biztosították neki művészetéhez az inspirációs forrást. Ahogy ő fogalmazott egyik katalógusának előszavában:

„Szobraim és rajzaim a Vásárhelyen élő emberekről és állatokról készültek. Ismerem őket, közöttük nőtem fel... Munkáimhoz az itt lakó emberek és a számukra munkájukhoz, létfenntartásukhoz nélkülözhetetlen kedves állatok nyújtottak élményt.”

Első önálló kiállítására, a Tornyai János Múzeumban került sor 1964-ben, majd 1966-ban Budapesten a Kulturális Kapcsolatok Intézetének kiállítótermében rendezett egyéni kiállítást. Ugyanebben az évben Derkovits-ösztöndíjat kapott. 1964 és 1977 között a szegedi Tömörkény István Művészeti Szakközépiskola rajz-mintázás tanáraként, művészetpedagógusként dolgozott. 1959 és 1987 között tizennégy köztéri szobrát állították fel az ország különböző városaiban Szegedtől Kőszegig. Zömmel állatbrázolásai (*Fekvő borjú*, *Csikók*, *Játzó mackók*, *Kuvasz*) kerültek nyilvános terekre vagy övodák udvaraira, de az *Olvasó leány* (Mindszent) vagy az *Olvasó fiú* (Hoyersverda, Németország) című alkotásai emberbrázoló készségét példázzák. Legjelentősebb az Ajka város parkjában álló *Állatfigurák* című szoborcsoportja. Ebben Fekete István regényeinek állathőseit örökíti meg.

2002-ben Mindszenten közel ötven alkotásából nyílt állandó kiállítása.

Művei kapcsán azt az általános ismertet visszhangozta szinte minden recenzió, hogy az archaikus korok plasztikáinak világával mutatnak szobrai, faragásai rokonságot. Ismét Samu Katalin saját szavai lehetnek segítségünkre. 2004-ben, midőn az Alföldi Galériában hetvenedik születésnapján gyűjteményes kiállítással köszöntötték, azt nyilatkozta, hogy a görög művészetet szereti a legjobban, de az ókori Egyiptom szobrászata is közel áll alkotói felfogásához. Megnevezte tehát azt a két meghatározó forrást, mely szobrászi formavilágának és látásmódjának leginkább alakítója, inspiráló eredete volt, s amely plasztikai értékrendjének mércéjévé vált. *Borjúfej* című szobrát az teszi időtlen műalkotássá, hogy a kötömből úgy bontotta ki az állatfej formáját, hogy véssőjével szinte alig nyúlt hozzá a kőhöz. Tíz-ezer éves mozdulattal fejtette ki az organikus formát a kristályos szerkezetű anyagból. Kőszobrainak letisztult formai megoldásaival a választott figurák tömbszerű alakítására törekedett. Ez az összefoglaló formáltság, a lapidáris egyszerűség Medgyessy Ferenc munkáinak hatásáról vall. Műveinek másik, sajátos ismérve az artiztikum és az intimitás. Művei kis udvarokba, vagy belső terekbe kíváncznak. Nem csak méreteik és hangulatuk, hanem térbeli egységük és fe-

SAMU KATALIN
SZOBRÁSZMŰVÉSZ

A felvételt
Koffán Károly fotóművész készítette.
Forrás: Tornyai János Múzeum

lületi hatásaik miatt is. Az artiztikummal páros intimitás leginkább mackószobrain figyelhető meg: *Mackók* (Fábiánsebestyén), *Játzó mackók* (Kőszeg), *Labdázó mackók* (Felsőszentiván), és *Mackó* (Tiszasziget).

A Tornyai János Múzeum gyűjteményében őrzött *Fekvő borjú* című homokkő faragása nem csak attól lenyűgöző műalkotás, hogy az időtlen nyugalomban pihenő állapotot örökíti meg, hanem azért is, mert a borjú formája, mozdulata idomul a kő adta befoglaló formához is. Emellett az esteleges és véletlenszerűen adódó foltok, a kő erezete, a rétegek találkozásánál kialakult elszíneződések mind szerves részei a kompozíciónak. „Finom archaizmus” írták róla 1966-ban, s ez a finoman archaizáló, a látott valóságemben is az örök eszenciát, a lényegit, a maradandót kereső vágy maradt munkásságának végső jellemzője.

2004-ben szülővárosától Pro Urbe díjat kapott, majd a következő évben az Őszi Tárlaton Galyasi Miklós-díjjal jutalmazták munkásságáért.

Most, midőn szomorúan vesszük tudomásul, hogy életműve egyszer s mindenkorra lezárult, ugyanakkor megnyugvással konstatálhatjuk, hogy ez az életmű joggal perel a mulandósággal, hiszen Samu Katalin főműveiben mindig is a maradandóságot célozta meg.

Nagy Imre

BEBALZSAMOZOTT PILLANATOK

Gaál Györgyi, a Németh László Gimnázium média tanára, a Fotó, és video szakkör vezetője. A Vásárhelyi Látóhatárban már több alkalommal találkozhattunk a tanárnó és diákjai fotóival. Ezúttal arra kértük, hogy a fotózás, videózás napjainkban betöltött szerepéről beszéljen.

Az emberek talán nem is értékelik nagyra a fotózást, hiszen mindenki rengeteg képet készít különféle eszközökkel. Ám csak kevesek értik a képek nyelvét és olvasatát, sajnos legtöbbször megelégszenek a felszínes látszattal, egy rávetett pillantással a fotók százának nyomása alatt. Ez is egy nyelv, melynek eszközeivel hasznos tisztában lenni a fogyasztónak, a terméket készítőnek, a szolgáltatóknak, az embereknek a társadalom minden szintjén.

A fényképezés ugyanakkor játék, hobbi is. A fotós arra törekszik, hogy szokatlan nézőpontból, sajátos, csak rá jellemző egyedi kompozícióban mutassa meg a világ részleteit, amire mások rácsodálkozhatnak. A fénykép, csakúgy mint a mozi, a valóság illúzióját nyújtja: kétdimenziós keretbe foglalja a valóság képét.

A mai középiskolások már távirányítóval a kézben tették meg első lépéseiket és azóta is dinamikus képekkel bombázzuk őket a pólón virító látványtól az utcai ikon-kavalkádon át az iskolai digitális tábla nyújtotta képözönig. Talán a könyvnyomtatás jelentett akkora kultúrsokkot a maga idejében, mint amit a technikai képek térhódítása jelent manapság.

Az írás a fogalmi gondolkodás médiuma, mely azért természetesen rendelkezik a képi megidézés képességével is. A linearitása viszont nem teszi lehetővé a dolgok „együtt látását”, a morfémákat, szavakat lépésről lépésre olvassuk. A jelrendszer dekódolása érthetően több munkára készíti az írást olvasót a képolvasásnál. A képi megjelenítés mindhárom változata (rajz, fotó, film) megengedi, hogy holisztikusan tekintsünk a leképezett dolgokra, a látótér képes befogni a képek minden részletét, még ha a figyelem fókuszálása nem egyenlően oszlik is meg az egyes észleleti pontok között.

A fénykép valóságosabb a rajznál, objektívebb a fotó és a film a leírásnál és a rajznál, és felmerülhet a hitelesség kérdése az összes elektronikus médianál. A mozgókép folyamatában, változásában, időbeliségében tárja elénk a látványt, az internet, a televízió az informálás egyidejűségét kínálja a felhasználóknak. Ezért nagyon fontos a képek formanyelvi elemzésének az ismerete, a képolvasás művészetének az elsajátítása, karöltve a rajz-tanítással.

Ahhoz, hogy a diákok jobban megértsék e folyamatot, ezért rendszeresen felkérünk híres fotósokat, médiával foglalkozó szak-

„Látni kell tehát, nem csak nézni, meglátni az életben a rendet, a szépet, az igazat és a jót. Ez a többlet az, amit szakkörös diákok kapnak és ez egy életre eleget adó utra való lehet. Gaál Györgyi tanítványai olyan emberekké válnak, akik nem csak nézik, hanem látják a világot.

Megfigyelhetjük, hogy körünkben a fotó, mint a valóságot közvetlenül, de mégis ártírtan megjelenítő médium, felértékelődik, mert a valóság egyre jobban érdekli az embereket...”

Dömötör Mihály fotóművész

embereket, hogy beszéljenek saját alkotói tevékenységükről, világlátásukról. Tanulóink megismerkedhettek többek között Pachmann Péter műsorvezetővel, aki a kereskedelmi híradózást mutatta be. Eifert János fotóművész a hitvallásáról tartott előadást, Lucien Hervé kiállításán tanulhatták a diákfotósok a kép időtlenségét. Vendégünk volt Tésik Attila, aki a sajtófotózás trükkjeit mutatta be, kitérve a fényírásstudók felelősségére. Baranyai Antal természetfotós a felszerelését, és az azzal készült képeit mutatta be, míg Varga András a makrofotózás rejtelmeibe vezetett el. A MAOE (Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete) szimpóziumra érkező művészfotósaitól is tanulhattak a vállalkozó kedvűek. A makói Videó Műhelytől Czibolya Kálmán mutatott díjnyertes diákfilmeket. Többször jártunk a Promenádnál.hu szerkesztőségében, a városi televízióban is. A két szerkesztőség gyakran nyújt szakmai, technikai segítséget a gyerekeknek. Egerben médiatáborban, a fővárosban az RTL Klub székházában, a Sláger Rádióban, a Ringier kiadóban tettünk látogatást. Fotóztunk a város legmagasabb pontjairól, a Városháza tornyából, a Siló tetejéről, a Víztoronyból, valamint a Tüzoltóság segítségével a létrájuk tetejéről is készülhettek különleges képek. A természeti környezet és Mártély megörökítése folyamatos feladatokat és lehetőséget kínál, ugyanígy a város és a Németh László Gimnázium pezsgő szellemi élete is. A MAFOSZ (Ma-

gyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetsége) országos pályázatainak egyéni és szakköri eredményeink évek óta dobogósak. Az Országos Diákfilmszemle, a Gyermekszem Filmfesztivál győzelmei, alkotói díjak dicsérik a vásárhelyiek alkotó kedvét.

Minden gyerekem egyformán kedves a szakkörön, az is, aki nem nyer versenyeket, ám a szeme és a szíve kinyílik a világra a fénykeresés közben. Velük szemben igazságtalan lenne, ha csak a nagy sikereket elérők nevét emelném ki tanítványaim sorából. Ferge Roliról már volt szó a Látóhatár harmadik számában, Miklós Andrist a helyi tévé kapcsán ismerhetik a Vásárhelyiek. Ők azok, akik életpályának választották a leképezést. Balogh Ádám emelt szinten érettségizett kitűnően mozgóképkultúra és médiaismeretből, de több tucat nevet említhetnék, akik megyei, városi, országos, nemzetközi eredményeket érdemeltek ki. Ez nagy öröm, de nem lehet a célunk, nem szeretném ezt sugallni. A különféle témák fotózása és elemzése közben csiszolódik a gondolkodás, a konkrét dokumentarista képektől a szimbólumokig terjed az alkotó szabadsága. A fényképésznek hatalmas van a képek nézői fölött, ő programozza a magatartásukat azzal, hogy azt és úgy láttat, ami habitusából ered. A Fotó-videó Stúdió lehetőséget, segítséget, támogatást, bátorítást, bemutatkozási lehetőséget ad a fényvel képi íróknak pályázatokon, kiállításokon és a Médiamánia weboldalon. Az internetes oldalt az NLG médiás diákjai írják, szerkesztik iskolai újságként. Ezzel gyakorlatot szereznek a nyilvánosság előtti megjelenésben a világhálón.

A társadalom átrendeződésével az új média a hagyományos foglalkozásokat felülírja. Így fordulhat elő például, hogy egy nemzetközi közgazdász végzettségű diplomata pályát változtatva ismert és elismert gasztrobloggerként sikeres és boldog ember. Ha a hobbi nem is válik megélhetési forrássá, az élet teljességéhez az mindenképpen hozzátartozik, hogy örömteli alkotásokat hozunk létre magunk és mások örömeire, megelégedettségére írásban, képen, filmen.

„Számomra játék a fotográfia. Nagyon komoly játék. És jelenti a világ megismerésének lehetőségét, találkozásokat, új feladatokat, és azt a szabadságot, hogy gondolataimat saját képi nyelvemen közölhetem.”

– mondja mintegy vallomásként Eifert János. Érdemes a játszótársává szegődni.

Gaál Györgyi

GAÁL GYÖRGYI: NÉGY ÉVSZAK

SONKOLY TIBOR
Mária mennybehívása — Jézus feltámadása
180 x 300 cm

Fotó: Bónis Béla

SONKOLY TIBOR FESTŐMŰVÉSZ

Hódmezővásárhelyen, 1943. május 10-én született. • 1969-70-ben a Szőnyi István szabadiskola alkotója, mestere: Hincz Gyula. • 1974-ben végez a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola rajz-földrajz szakán, mestere: Cs. Pataj Mihály. • Dolgozott díszletfestőként, reklámgrafikusként. 1974 óta általános iskolai tanár. Tanulmányutakon Párizsban, Velencében és Vallaurisban járt. *A jövő irgalmáért*, Válogatás Váci Mihály verseiből és Gömöri István *A Tiszán át* című kötetéhez készített illusztrációkat. • Elismerések, díjak: 1986 Csongrád Megyei Pedagógiai Intézet alkotói díja, 1994 Vásárhelyi Őszi Tárlat, Mónus István-díj, 1998 Weisz Mihály-Cseszkó Máté-díj. Munkajutalmak 2001-ben és 2004-ben. Megkapta a város Signum Urbis Honorantis elismerését 2005-ben.